Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

• № 204 (20. 471) • 1989 йил 5 сентябрь, сешанба • Баҳоси 3 тийин.

Чорвадор ўртоқлар!

● Чорва маҳсулдорлигини ошириш учун астойдил ҳаракат қилайлик. Бунинг учун унинг озуқа базасини мустаҳкамлайлик.

● Маккажўхори — паҳлавон экин. Айни дамларда доннинг бирон донасини ҳам нобуд қилмай, йиғиштириб олиш шарт. Шундагина чорва қишловини муваффақиятли ўтказишга эришамиз.

● Фермаларда, далаларда тинмай меҳнат қилаётган кишиларнинг ҳолидан хабар олиш, уларга маданий-маиший шароитлар яратиб бериш маҳаллий партия, совет, касаба союз ташкилотларининг жонажон иши.

ҚОРАСУВЛИК ИЖАРАЧИЛАР

ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ. Калинин районидаги «Қорасув» совхози коллективи кейинги йилларда республикамиз пойтахтини мева-сабзавот маҳсулотлари билан таъминлаш борасида муайян ютуқларни қўлга киритаётир. Бу ерда айниқса чорвачилик кенг тараққий этмоқда. Ферма коллективи ижара усулида ишлаётгани туфайли шунга эришилмоқда. Айни пайтда фермада одатдаги 52 киши ўрнига 31 киши ишлаётир.

Фермада ҳаммаси бўлиб, 500 бош қорамол бор. Шундан 211 таси соғин сигирлар. Азаматлар бу йил эл дастурхонига 560 тонна сут етказиб беришни мўлжаллашган. Ҳозиргача она-Ватанга 400 тоннадан ортиқ серқаймоқ сут сотилди. Гўшт топширишда ҳам муайян ютуқлар қўлга киритилаётир. Пландаги 45 тонна маҳсулотнинг 37,5 тоннаси топшириб бўлинди.

Ферма коллективи айни кунларда чорва қишловига пухта ҳозирлик кўраётир. Шу кунгача 1500 тоннадан зиёд турли озуқалар тахт қилиб қўйилди. Маккажўхори ўрими қизғин.

Суратларда: 1. Илғор сут соғувчилардан Ш. Ёқубова, Д. Хўжакеева, Б. Толиббекова, К. Абдусаматова, Л. Қобилова. Уларнинг ҳар бири ўзига бириктирилган 25 тадан сигирнинг ҳар биридан 2100 килограммдан сут соғиб олишди. Илғорларнинг нияти бу кўрсаткични йил охиригача 3000 килограммга етказиш. 2. Ижарачи А. Абдуқодиров, ҳисобчи М. Қўшаев, совхоз партия ташкилотининг секретари Ҳ. Исмоилов, бош ветеринария врачи А. Ваҳобов маккажўхори дони сифатини кўздан кечирмоқдалар. 3. Илғор молбоқар А. Нуримбетов.

В. МОЛГАЧЕВ суратлари.

ҚЎШИЛМАГАН МАМЛАКАТЛАР ДАВЛАТ ВА ҲУКУМАТ БОШЛИҚЛАРИНИНГ IX КОНФЕРЕНЦИЯСИ РАИСИ ЯНЕЗ ДРНОВШЕККА

Ҳозирги замоннинг энг мўътабар ва нуфузли сиёсий ҳаракатларидан бирининг олий анжуманида қатнашиш учун Югославия пойтахтига тўпланган қўшилмаган давлатлар раҳбарларини самимий табриклайман.

Бизнинг зиддиятли, аммо яхлит ва ўзаро боғлиқ дунёмизда қўшилмаслик ҳаракатининг амалий имконияти давлатлараро муносабатлар практикасида умуминсоний қадриятларни тушунишга ва қарор топтиришга кўмаклашади, тазйиқ ўтказиш ва зўравонлик, адоват ва ётсирашни авж олдириш йўлидаги уринишларни тўхтатишга ёрдам беради. Инсоният XX асрнинг сўнгги ўн йиллигига ишонч ва умидворлик туйғуси билан қадам қўяр экан, бунда қўшилмаган давлатларнинг хизмати катта.

Совет Иттифоқи ҳар бир қўшилмаган давлат ва умуман қўшилмаслик ҳаракати билан мулоқот ва ҳамжиҳатликка тайёр. Биз қўшилмаган мамлакатларнинг ҳуқуқнинг устунлигига, суверенитетни ва ўз йўлини танлаб олиш эркинлигини сўзсиз ҳурмат қилишга, барча халқларнинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўринни эгаллашини таъминлашга асосланган янги халқаро тартибни вужудга келтириш ғоясига содиқлигини қўллаб-қувватлаймиз. Бошланган амалий қуролсизланиш, турли давлатлар ўртасида ишонч ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш жараёнига, халқаро низоларни манфаатларни мувофиқлаштириш асосида, музокаралар воситаси билан ҳал этиш йўлларини қидириб топишга муқаррар тус беришдан кўра долзарброқ вазифа бўлмаса керак.

Хатарли маҳаллий можароларнинг сиёсий йўл билан бартараф этилиши мазкур жараён кўлами ва суръатини оширишда жуда катта аҳамиятга эгадир. Бу жараёнда қўшилмаслик ҳаракати муҳим роль ўйнамоқда ва бундан ҳам катта роль ўйнаши мумкин.

Биз ядро қуролидан, чет эл ҳарбий базаларидан ва бир-бирига зид ҳарбий блоклардан ҳоли дунёни, халқаро муносабатларда қуролли ва ҳар қандай бошқа зўравонликни истисно этадиган дунёни барпо этишни истовчи барча давлатлар билан бу ишда ҳамкорлик қилишга тайёрмиз.

Кам ривожланган шароитда миллион-миллион кишилар азоб-уқубатга маҳкум этилиб, инсонга номуносиб тарзда кун кечираётган вазиятга тоқат қилиб бўлмаслигини Совет Иттифоқи жуда яхши англаб турибди. Мана шу ғоят қалтис муаммони ҳал этиш бутун инсониятнинг вазифаси бўлиши керак. Шимол ва Жануб, Шарқ ва Ғарбнинг биргаликдаги куч-ғайратлари билангина «бойлар» ва «камбағаллар» ўртасидаги тафовутни бартараф этиш мумкинлигига аминмиз.

СССР цивилизациямизга таҳлика солиб турган экология хавф-хатарига қарши курашда қўшилмаслик ҳаракатининг қатнашчилари билан ҳамдамдир. Совет Иттифоқида шунга аминдирларки, Бирлашган Миллатлар Ташкилотини биргаликда қўллаб-қувватлашимиз ва унинг тинчлик, давлатлар ўртасида ишонч ва ҳамкорликнинг универсал воситаси сифатидаги ролини янада мустаҳкамлаш ана шу олий мақсадларга эришишга хизмат қилади.

Конференциянгиз ишининг муваффақиятига тилакдошман.

М. ГОРБАЧЕВ.

Парламентлараро кенгаш раиси жаноб Дауда Соуга Парламентлараро иттифоқнинг бош секретари жаноб Пьерра Корнийонга

Муҳтарам жаноблар.

Парламентлараро иттифоқнинг 100 йиллиги муносабати билан 82-юбилей конференциясининг барча қатнашчиларини табриклайман. Парламентлараро иттифоқнинг бой тарихи ва ҳозирги кўп қиррали фаолияти иттифоқ ўз уставида эълон қилинган мақсадларга амал қилиб, халқаро тинчлик ва ҳамкорликни мустаҳкамлашга хизмат қилаётганлигининг далилидир.

Жаҳон тараққиётининг энг муҳим муаммолари юзасидан парламентлараро кўп томонлама мулоқот халқаро ишларда янгича сиёсий тафаккур қарор топа бошлаётган бугунги кунда алоҳида аҳамият касб этади. Турли мамлакатлар парламент аъзоларининг биргаликдаги куч-ғайрати халқаро муносабатларни яна ҳам жўшқин янгилашга, бу муносабатларни демократиялаш ва инсонпарварлаштиришга, давлатларнинг ташқи сиёсатида умуминсоний қадриятлар устунлигини қарор топтиришга кўмаклашган бўлур эди.

Совет давлати амалий ишларда ана шу мақсадлар рўёбга чиқарилиши, ядро қуролсиз ва зўравонликдан холи дунёни барпо этиш учун изчил курашиб, турли мамлакатлар парламент аъзоларининг мафкуравий эътиқоди ва сиёсий йўналишидан қатъи назар, жаҳонда ишонч ва ҳар томонлама ҳамкорликни ривожлантириш манфаатларини кўзлаб, инсониятнинг омон қолиши ва тараққиёти йўлида уларнинг куч-ғайратларини бирлаштириш ишида парламентлараро иттифоқнинг роли ва самарадорлиги оширилишини ёқлаб чиқмоқда.

Конференциянгиз иши муваффақиятли ўтишини тилайман.

М. ГОРБАЧЕВ.

ОРОЛ САҚЛАБ ҚОЛИНИШИ КЕРАК

Мусаввира А. Насимованинг «Оролга мотам» асаридан ғамга ботиб қараб турган аёл образи Орол ҳаракати 2-сессияси қатнашчиларининг нутқларидаги ғам ва ташвишни жуда тўғри акс эттирди. Тошкент Кино уйида бўлиб ўтган бу анжуманни Орол ва оролбўйини сақлаб қолиш комитети ва тинчликни сақлаш республика комитети уюштирган эди. Мусаввира комитетга совға қилган сурат мамлакатимизнинг турли томонидан келган олимлар, адабиёт ва санъат арбоблари, жамоатчилик вакилларини тўпланишга мажбур қилган муаммонинг аччиқ рамзи бўлиб қолди.

— Ушбу сессияда муҳим масалалар ҳал қилиниши керак, — деди комитет раиси, ёзувчи П. Шермуҳамедов. — Ҳукумат ва жамоат ташкилотларининг, министрликлар ва идораларнинг, регионнинг келажагини қадрлайдиган барча одамларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш зарур. Сессия конкрет вазифаларни — Оролни қутқариш ишларини, жумладан «Орол-88» Бутуниттифоқ илмий-публицистик экспедицияси тавсияларини бажариш якунларини чиқаришни, келгусидаги фаолиятимиз режаларини ишлаб чиқишни кўзда тутади. Партия ва ҳукуматнинг денгизни сақлаб қолиш ва Орол бўйида экология вазиятини яхшилашнинг шошилинч чора-тадбирлари тўғрисидаги қарори қандай бажарилаётганини аниқлаш учун биз Оролбўйига борамиз.

— Биз нима қилиш ҳақида жуда кўп гапиряпмиз, лекин жуда кам иш қиляпмиз, — деди СССР Фанлар академиясининг вице-президенти, СССР халқ депутати академик А. Л. Яншин. — Асосан ҳамма иш министрликлар ва идораларнинг ана шу муаммоларни ҳал қилишни хоҳламаслигига, баъзан эса ҳал қилишга қодир эмаслигига бориб тақалмоқда. Ҳозирнинг ўзидаёқ кўп иш қилиш мумкин. Масалан, сувнинг шўрланишини камайтириш учун зовур чиқариб, ер ости сувлари сатҳини пасайтириш лозим. СССР Мелиорация ва сув хўжалиги министрлиги бу ишни амалга ошириш ўрнига турли каналлар ва коллекторлар қурилишининг навбатдаги лойиҳаси билан банд бўляпти. Яна халқнинг миллиард сўмлаб пуллари шамолга совурилади, тўғрироғи сув хўжалиги министрлигининг ўпқонига кетади. Ана шу министрликнинг бундай фаолиятига қатъий чек қўядиган пайт келди.

Сессия қатнашчилари Оролбўйидаги аҳволнинг фалокатли эканлигини кўрсатувчи далилларни келтирдилар. Хатарли экология вазияти ҳар йили кўплаб одамларнинг ёстиғини қуритмоқда, хавфли касалликлар сонини кўпайтирмоқда. Дарёга минерал ўғитлар ва заҳарли химикатлар оқизилмоқда, энг серўт яйловлар аста-секин даштга айланмоқда. Регионда яшаётган 100 минглаб одамларнинг ҳаёти хавф остида қолмоқда.

Орол денгизи жуда тез саёзлашмоқда. Ҳукумат амалга оширишни мўлжаллаётган чора-тадбирлар эса бир неча ўн йилларга мўлжалланган. Бу аҳволда бир неча йилдан кейин қутқарадиган денгизнинг ўзи қолмайди. Ўтган йили Оролга 1 куб километр ҳам ортиқча сув тушгани йўқ. Ҳолбуки, ҳар йили денгиздан 30—35 куб километр сув буғланиб кетмоқда. Регионда пахта майдонларини дарҳол камайтириш керак. Бунинг устига пахта экилган майдонлар рентабел эмас.

Нутқларда муаммони ҳал этиш юзасидан бир қанча конкрет таклифлар ва тавсиялар айтилди. Сувни тежайдиган технологияларни жорий этиш, махсус Орол институтини тузиш, пахта якка зироатчилиги муаммосини тубдан ҳал этиш ана шундай тавсиялардандир. Орол фожиаси бутун Ўрта Осиё регионига таъсир қилаётганлиги, Оролбўйида юз берган экология вазиятини ўзгартиришга бутун мамлакат жамоат ташкилотлари ва идораларининг куч-ғайрати билангина таъсир ўтказиш мумкинлиги таъкидланди.

Сессияда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари Ж. Ҳамидов нутқ сўзлади.

(ЎзТАГ).

Ўзбекистон ССР Министрлар Советида

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Президиумининг 2 сентябрь куни бўлиб ўтган мажлисида республика Министрлар Советининг Ўзбекистон ССР халқ депутатлари қишлоқ (овул) ва посёлка Советлари моддий-техника базасини янада яхшилаш тадбирлари тўғрисидаги қарорини бажариш юзасидан Қорақалпоғистон АССР Министрлар Совети, область ижроия комитетларининг иши тўғрисидаги масала кўриб чиқилди.

1986—1988 йилларда ва шу йилнинг 7 ойи мобайнида 96 та янги бино қурилгани, 284 та бино капитал ремонт қилингани, 294 та янги автомашина, 130 комплектдан кўпроқ типовой мебель, ташкилий-техниканинг баъзи турлари ажратилгани таъкидланди. Қашқадарё, Наманган, Сурхондарё, Хоразм область ижроия комитетлари белгиланган топшириқларни муваффақиятли бажармоқдалар, улар ўн иккинчи беш йилликка мўлжалланган объектларнинг фойдаланишга топширилишини таъминламоқдалар.

Шу билан бир қаторда Қорақалпоғистон АССР Министрлар Совети, бир қанча область ижроия комитетлари ва пудратчи қурилиш ташкилотларининг раҳбарлари маҳаллий Советлар қуйи бўғинларининг моддий-техника базасини ўз вақтида ривожлантириш ва мустаҳкамлашнинг аҳамиятини тўла тушунмаяптилар, пайдо бўлаётган муаммоларни ҳал этиш учун маҳаллий ресурсларни ва бошқа имкониятларни қидириб топишда қатъий принципиаллик ва собитқадамлик кўрсатмаяптилар, илгари бўлганидек, ҳозир ҳам тайёрига айёрлик позициясини эгаллаб турибдилар. Бунинг оқибатида республика ҳукумати белгилаб қўйган топшириқлар қониқарсиз бажарилмоқда. 1986—1989 йилларда 331 бинони қуриб битказиш мўлжалланган эди, шуларнинг фақат 29 проценти фойдаланишга топширилди. Автоном республикада 42 бинодан бештаси, Андижон областида 30 тадан учтаси, Бухоро областида 26 тадан саккизтаси, Самарқанд областида 33 тадан тўрттаси, Сирдарё областида 54 тадан олтитаси, Тошкент областида 14 та бинодан иккитаси фойдаланишга топширилган, холос.

Қишлоқ Советларининг мавжуд биноларини капитал ремонт қилиш муддатлари асоссиз чўзилиб кетмоқда. Ана шу мақсадлар учун маблағлар, моддий ресурслар етарли ажратилмаяпти, пудратчи қурилиш ташкилотлари ўз вақтида белгиланмаяпти. Шу сабабларга кўра 1986—1988 йилларда 345 та бинодан 61 таси капитал ремонт қилинмади, Қорақалпоғистон АССР, Андижон, Сирдарё, Тошкент ва Хоразм областларида топшириқлар бажарилмади. Текширишлар шуни кўрсатдики, кўп жойларда республика ҳукумати белгилаб қўйган топшириқларни бажариш аслида ўз ҳолига ташлаб қўйилган. Ўтган уч йил мобайнида мазкур қарорнинг бажарилиши Қорақалпоғистон АССР Министрлар Совети, Андижон, Сирдарё, Фарғона область ижроия комитетларининг мажлисларида бирор марта ҳам кўриб чиқилмаган. Қишлоқ ва посёлка Советлари биноларни қуришга ажратилган маблағлар чекланган бўлса ҳам, 1986—1988 йилларда назорат бўлмагани оқибатида 9,5 миллион сўмдан кўп маблағ, жумладан 1,6 миллион сўмлик давлат капитал маблағи ўзлаштирилмай қолди. Бу йил ҳам объектларни қуришдаги аҳвол дуруст эмас. 118 қурилишдан 10 таси маблағ билан таъминланмаган, 53 тасида қурилиш-монтаж ишлари бошлангани йўқ. 1989 йилга мўлжаллаб ажратилган маблағларнинг 22,8 проценти ўзлаштирилди, холос. Автоном республикада Андижон, Самарқанд, Сирдарё ва Тошкент областларида анча қолоқликка йўл қўйилди. Хуллас, маҳаллий Советлар қуйи бўғинларининг моддий-техника базаси қандай бўлса шундайлигича қолмоқда. Қорақалпоғистон АССРдаги овул ва посёлка Советларининг 83 проценти, Андижон областида 51 проценти, Самарқанд областида 67 проценти, Сирдарё областида 78 проценти, Тошкент областида 50 проценти, Фарғона областида 49 проценти мослаштирилган биноларда жойлашган, овул ва посёлка Советлари биноларининг ярмидан кўпроғи авария ҳолатида бўлиб, уларни капитал ремонт қилиш керак. Кўпгина қишлоқ ва посёлка Советлари ижроия комитетларининг территориялари обод эмас, мавжуд мебель ва ташкилий-техника воситалари эскириб қолган ва алмаштирилиши керак, ҳар икки Советдан бирида хизмат юзасидан фойдаланиладиган транспорт йўқ.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Президиуми Қорақалпоғистон АССР Министрлар Совети (А. Х. Тожиев), Андижон (Э. Раҳимов), Бухоро (Ш. К. Гатаулин), Самарқанд (Т. Р. Қиличев), Сирдарё (А. А. Айдарқулов), Тошкент (А. А. Йўлдошев) ва Фарғона (Ғ. Ф. Фозилов) область ижроия комитетларининг фаолиятини қониқарсиз деб топиб, улар зиммасига бир ой муддат ичида қишлоқ ва посёлка Советлари моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш учун қўшимча чоралар кўриш, давлат план-топшириқларининг бажарилишида йўл қўйилган қолоқликка барҳам бериш, республика ҳукумати топшириқларига ўз муносабатларини тубдан ўзгартириш ва қишлоқ ҳамда посёлка Советлари ижроия комитетларининг моддий-техника базаси аҳволини яхшилаш тадбирларини кўриш вазифасини юклади.

(Давоми иккинчи бетда).

ДЕЛЕГАЦИЯ ТОШКЕНТДА ТЎХТАБ ЎТДИ

Қўшилмаган мамлакатлар давлат ва ҳукумат бошлиқларининг IX конференциясида қатнашиш учун Белградга бораётган Афғонистон Республикаси Президенти Нажибулло бошлиқ шу мамлакат делегацияси 3 сентябрь куни Тошкентда тўхтаб ўтди.

Тошкент аэропортида делегацияни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. А. Каримов, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. И. Иброҳимов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари А. С. Ефимов, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар ва кузатиб қўйдилар.

(ЎзТАГ).

УЧИШГА ТАЙЁРГАРЛИК КЎРИЛМОҚДА

Бойқўнғир космодромида учувчи бошқарадиган «Союз-ТМ—8» космик кемасини учиришга тайёргарлик тугалланмоқда. Учирувчи ракета кема билан бирга учириладиган жойга ўрнатилди. Ракета-космик комплекси сўнгги бор текшириб чиқилмоқда.

«Союз-ТМ—8» кемасининг Александр Викторенко ва Александр Серебровдан иборат экипаж билан 6 сентябрь Москва вақти билан соат 01 38 минут ўтганда парвоз қилиши мўлжалланган.

(ТАСС).

• Бойқўнғирдан қўнғироқ

ПАРВОЗ ОЛДИДАН

МАХСУС МУХБИРИМИЗ НОМОЗ САЪДУЛЛАЕВ КОСМОДРОМДАН ХАБАР БЕРАДИ

Ленинск аҳолиси 3 сентябрь куни тушликка яқин жаҳоннинг 20 дан ортиқ мамлакатлари ва Иттифоқимизнинг турли республикаларидан ташриф буюрган 110 дан зиёд журналист билан яна гавжумлашиб кетди. Улар бу ерга 5 сентябрдан 6 сентябрга ўтар кечаси космосга учирилиши кўзда тутилган янги ҳаво кемаси «Союз- ТМ-8» парвозини кузатишга таклиф қилинганлар.

— Уч йилдан ошяптики, совет «Мир» орбитал комплекси орбита бўйлаб учиб юрибди, — меҳмонларга ҳикоя қилди Космодром сиёсий бошқармаси бошлиғи, давлат комиссияси аъзоси генерал-лейтенант Игорь Иванович Куринний, — бу давр ичида комплексда 19 нафар космонавт ишлаб қайтди. Улар турли тадқиқотлар ва тажрибалар программасини бажаришди. Улардан тўрттаси асосий экспедиция бўлиб, навбатдаги парвоз ҳам шу экспедицияга киради. Ҳозиргача комплексга юборилган 25 та юк транспорти кемасининг еттитаси бортида совет ва халқаро космонавтлар экипажлари учишди. Шу йилнинг 27 апрелида космонавтлардан А. Волков, С. Крикалев ва В. Поляковлар навбатдаги босқич ишларини муваффақиятли тугатиб қайтгач, комплекс автомат режимга ўтди. 23 август куни учирилган сўнгги юк кемаси — «Прогресс М» ҳам «Мир» орбитал комплекси базаси блокига ўтиш йўли бўлмаси томонидан муваффақиятли туташди. Бугун сиз кузатишга келган янги парвоз комплекси «Квант» астрофизик модели томонидан туташади. Унда учадиган космонавтларимиз Совет Иттифоқи Қаҳрамонлари Александр Викторенко билан Александр Серебров (дублёрлар Анатолий Соловьев, Александр Баландин) «Прогресс-М» олиб учган юкларни тушириб оладилар. Шундан сўнг комплекс яна ажралиб, навбатдаги тадқиқотлар бошланади. Олтинчи асосий экспедиция парвози 1990 йилнинг февраль ойига мўлжалланган.

— Игорь Иванович, космонавтлардан Севостьянов СССР Журналистлар союзининг, Титов «Советский воин» журналининг топшириғи билан космосда уларга мухбирлик қилишгани эсимизда. Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг нуфузли нашри «Совет Ўзбекистони» газетасининг ижодий коллективи ҳам учишга ҳозирлик кўраётган космонавтларга космосга мухбирлик ваколати бериб учириш ниятида газетанинг йўлланмасини олиб келганман.

— Агар газетангиз коллективи шу қарорга келган бўлса биз буни бутун ўзбек халқининг топшириғи, деб биламиз. Эртага бўладиган матбуот конференциясида газетангиз йўлланмасини космонавтларга топшириш имконини берамиз.

— Ташаккур!.

Меҳмонлар кечқурун шаҳар гарнизони офицерлари уйида Космодром ҳақида ҳикоя қилувчи кинокадрлардан лавҳалар кўришди. Лекин асосий ишлар ҳали олдинда. Эртага тонг билан улар космик ракета комплекси қурилмасини Космодромга, туташ майдонига олиб чиқилишини кузатишади, космонавтика ижодкорлари С. П. Королёв ва Ю. А. Гагарин уй-музейларида бўлишади. Космик техника конструкторлари, етакчи мутахассислар давлат комиссияси раҳбарлари ва парвозга шайланаётган учувчи космонавтлар билан учрашадилар.

Партия турмуши: ҳисобот ва сайловлар

ХОҲИШ БЎЛГАНДА ЭДИ...

Ўрта Осиё темир йўлига қарашли йўл қурилиши трестининг Сурхондарёдаги 736-қурилиш-монтаж поезди бошлиғи хонасида шундай ёзув бор: «Агар топшириқни бажариш учун хоҳиш бўлса, унинг йўли ва чорасини топа оласиз. Агар хоҳиш бўлмаса, бунга сабаб ҳам топилади. Эътирозингиз борми, тортинмай айтинг. Айта туриб, таклиф киритинг. Таклиф қилдингизми, унинг бажарилиши учун ҳисса қўшинг». Бошлиқ ҳузурига кирган ҳар бир кишининг бу оқилона сўзларга кўзи тушиши шубҳасиз. Цех партия ташкилоти секретари хонасида эса бундай шиорни кўрмайсиз. У, масалан, ҳеч бўлмаса, «Қадрли коммунист ўртоқлар! Сиз қайта қуришга қандай ҳисса қўшдингиз?» деб ёзиб қўйиши мумкин эди-ку. Гап шиорда эмас, албатта. Гап — хоҳишда! Нафақат жанговар шиор учун, балки партия ташкилоти ишини бир маромда йўналтириб туриш учун ҳам албатта хоҳиш керак.

Термиз шаҳар ижроия комитети раиси Неъмат Ҳакимов бизга йиғилиш бўлишидан бир кун олдин қурилиш-монтаж поезди ходимлари шаҳар ободончилигига кўп ҳисса қўшаётганликлари ҳақида мароқ билан сўзлаганди.

— Поезд бошлиғи Йўлдош Сафаров жуда жонкуяр чиқиб қолди, — деганди у. — Яқинда шаҳардаги қурилиш ташкилотлари раҳбарларини ижрокомга таклиф қилдик. Ҳаммага топшириқлар бердик. Биргина шу, Йўлдош Чориевич топшириқсиз қолипти. Хафа бўлиб, ўрнидан турди. «Нима, бирон объектни қуриб бериш бизнинг қўлимиздан келмайдими?» деди. Қаранг-а, жонкуярликни! Бошқа киши бўлса индамай кетарди. Сафаров эса ўзи айтиб, ўзи таклиф киритди: «Қариялар учун чойхона қуриб берамиз. Жой кўрсатсаларинг бўлди, шаҳарда ягона чойхона бўлади», деди. Партия ташкилотлари секретарлари ҳам ана шундай ташаббускор, сертаклиф бўлишсайди, шаҳардаги социал муаммоларни ҳал қилиш анча тезлашарди.

Энди биз иштирок қилган ҳисобот-сайлов йиғилишига қайтсак. У белгиланган соатда бошландию, бироқ «йиғилишни ким очиши керак, партия ташкилоти секретари Ж. Гадоевми ёки унинг ўринбосари Л. Нагорновами?» деган масала атрофида бироз «мунозара» бўлди. Сўнг кимдир: «Йиғилишни бошланглар-да», деди. Мажлис ҳайъати сайланди. Лекин раислик қилувчининг сўзларидан шу нарса сезилиб қолдики, партия ташкилотидагилар бу йиғилиш ҳисоботми ёки ҳисобот-сайлов йиғилишими — ҳали келишиб олмабдилар. Раислик қилувчи Ж. Гадоевга савол назари билан қаради. Гадоев эса темир йўл тармоқлари партия комитети секретари А. Маматкаримовга юзланди. Охири уларнинг ҳисобот-сайлов йиғилишига тўпланганлиги маълум бўлди.

Биз нега йиғилишнинг кўплар учун арзимас бўлиб кўринган бу жиҳатларига алоҳида тўхталдик? Ҳаммамиз яхши биламиз, ишнинг бошланиши эмас, балки унинг қандай бошланганлиги кўпинча муваффақиятни таъминлайди. Худди шундай, партия йиғилиши ҳам тартибли ва маромида бошланса, унинг тарбиявий таъсири кучлироқ бўлади. Очиғини айтганда, ҳозир коммунистларнинг қандай ҳаракат қилишларини кўпчилик кузатиб турибди. Бу ҳисобот-сайлов йиғилишида ҳам партиясизлар иштирок қилдилар. Партия йиғилиши эса бутун коллектив учун ҳам тарбия, ҳам намуна мактаби бўлиши керак. Афсуски, бу ерда шундай бўлмади.

Докладни тинглай бошладик. У бор-йўғи 7 минут давом этди. Унинг ҳам ярми умумий гаплардан иборат эди. Қолган қисми эса партиявий топшириқ олган коммунистларнинг ҳар бирига бир неча сатрдан илиқ сўз айтилган. Ҳаммаси шу.

Докладчига шундай савол бердилар:

— Планларнинг бажарилишида сизнинг қандай ҳиссангиз бор?

— Мен таъминотчиман...

— Секретарь сифатида?

— Агитация қилганмиз...

Четдан луқма:

— Ташкилот илғор бўлганда! Бу кишининг аралашишига эҳтиёж қолмаган. Шундайми?

Секретарь яна тайинли гап айтолмади. У шунингдек бошқа саволларга ҳам аниқ мисоллар билан жавоб бера олгани йўқ.

Шуни таъкидлаш керакки, бошланғич партия ташкилоти ҳуқуқига эга бўлган ушбу цех партия ташкилоти секретари аралашиши лозим бўлган муаммолар эса кўп эди. Буни музокарада сўзга чиққан айрим нотиқлар очиқ-ошкора айтдилар.

— Яқинда коллективга иккита кўчма Қизил байроқ топширилди, — деди поезд бошлиғи Й. Сафаров. — Биз ҳам Ўрта Осиё темир йўли бошқармасининг ҳам йўл қурилиши трестининг байроғини қўлга киритдик. Бунга осонликча эришганимиз йўқ. Ўтган етти ойда 1 миллион 830 минг сўмлик бош пудрат ишларини бажардик. Бу пландагидан сал кам 20 минг сўмга кўп. Бизда ноишлаб чиқариш харажатлари тобора камайиб, фойда эса ошиб бормоқда. Ҳар бир ишчимизнинг ойлик маоши ўртача 221 сўмга етди. Аммо мусобақада бошқармада биринчи ўринда бўлганимиз билан қурилиш сифати бобида ҳали мақтанолмаймиз. Шу ўринда ҳаммамизга партия ташкилотининг ёрдами зарур. Аммо унинг кўмаги деярли сезилмаётир. Бир ярим йил давомида меҳнат коллективи кенгаши раиси сайланмади. Партия ташкилоти бу ишни йўлга қўйиши керак эди. Бироқ шунга ҳам маъмуриятнинг қистови зарур бўлиб қолди.

Иккинчидан. Биз ўз ёғимизга ўзимиз қовриламиз. Биров аҳволинг қалай, демайди. Ахир, бизнинг ташкилот ҳам шу шаҳар территориясида-ку? Миннат қилмаймиз, шаҳарга баҳоли қудрат ёрдам беряпмиз. Бироқ, тақдирлов рўйхатларидан эса қурилиш-монтаж поезди коллективи ҳамиша тушиб қолади. Ҳеч бўлмаса, илғорларимиздан бирон кишини область ёки шаҳар «Ҳурмат тахтаси»га ёзиш мумкин эмасми? Мумкин. Шу масала билан шуғулланишни партия ташкилотимиз секретаридан бир неча бор илтимос қилдим. Бу ҳақда темир йўл тармоқлари партия комитетидагилар ҳам шаҳар партия комитетидагилар ҳам билишади. Аммо аҳвол ҳамон эскичасига давом этяпти. Бу муаммоларни ҳал этишда партия ташкилоти секретари Ж. Гадоев ҳафсала қилмади.

— Объектларда техника етишмайди, — деди бош инженер В. Сорокин. — Ғайрат қилмасак, илғорликни қўлдан бериб қўйишимиз ҳеч гап эмас. Чунки 12 та қурилиш поезди коллективи орқамиздан изма-из келяпти. Партия ташкилотининг эса кишиларни сафарбар этиш йўлидаги иши деярли сезилмаётир.

Яна бир неча коммунист сўзлади. Баъзи нотиқларни тинглаб, улар партия йиғилиши билан ишлаб чиқариш мажлисини алмаштириб юборишмаяптими, деган хаёлга боради киши. Чунки қайси йиғилишда бўлмасин, бир хил муаммолар такрорланаверади. Нега, масалан, партия йиғилишида шу муаммоларни ҳал қилишда бевосита коммунистлар иштироки масаласига диққатни қаратиш мумкин эмас? Ёки коммунистлар ва коллективни сиёсий руҳда тарбиялашда партия ташкилотининг қандай роль ўйнаётганлигини, зиммадаги вазифаларни муваффақиятли адо этишда жамоат ташкилотлари активлиги қандай оширилаётганлигини таҳлил этиш мумкин эмас? Бу йиғилишда униси ҳам, буниси ҳам бўлмади. Шунинг учун ҳам шаҳар партия комитети бюроси аъзоси, шаҳар ижрокоми раиси Н. Ҳакимов ўз сўзида ҳисобот-сайловга пухта ҳозирлик кўрилмаганлиги, докладда ишнинг чуқур таҳлили йўқлиги,: танқид ва ўз-ўзини танқид унутиб қўйилганлигини, йиғилишда уюшқоқлик сезилмаётганлигини айтди.

Йиғилишдан сўнг Ж. Гадоевдан бу муҳим ишга бўш тайёргарлик кўрилгани сабабини сўрадик. Аммо у яна «тайёрлангандик...» дейишдан нари ўтмади.

— Ҳозирлик кўришганди, — деди темир йўл тармоқлари партия комитети секретари. А. Маматкаримов. — Аммо, кўрдингиз, секретарь докладни вергули-ю нуқтасигача қолдирмай ўқиб берди. Ўтган йили секретарь танлашда ҳар томонлама ҳисобга олмаган эканмиз...

— Ёрдам бериш керак эди...

— Докладни кўргандим. Лекин партия комитетимиз таркибида 16 та бошланғич партия ташкилоти, 15 та партия группаси бор. Шуларнинг ҳаммасида бир ой ичида ҳисобот-сайлов йиғилишлари ўтиши керак. Иш кўп. Қайси бирига улгуриш мумкин?

Буниси бошқа гап. Камҳафсалалик деб ана шунга айтадилар. Хоҳиш бўлганда ҳаммасига улгуриш ва йиғилишни КПСС Марказий Комитетининг «1989 йилда партия ташкилотларида ҳисобот ва сайлов ўтказиш тўғрисида»ги қарори талабларига мувофиқ тарзда ташкил этиш ва ўтказиш мумкин эди. Афсуски, шундай бўлмади.

Коммунистлар эса очиқ-ошкора овоз бериш йўли билан бош инженер В. Сорокинни цех партия ташкилоти секретари қилиб сайладилар.

Н. ҲАИИТҚУЛОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

БАЙНАЛМИЛАЛ БУРЧГА САДОҚАТ

«Главтюменьнефтегаз» бирлашмаси, нефть ва газ саноати ходимлари касаба союзи Тюмень область комитети президиумининг кўчма Қизил байроғи биринчи ярим йиллик якунлари бўйича «Узбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси қудуқларини капитал ремонт қилиш ва уларнинг самарадорлигини ошириш бошқармаси коллективига берилди. Бошқарма 1985 йилда ташкил этилганди. Бу ерда ишлар вахта усулида олиб борилаяпти. Коллективда ҳаммаси бўлиб 1200 киши ишлайди.

Азаматлар йилига 14 миллион сўмлик иш бажарадилар. Шу йилнинг бошида барча бригадалар хўжалик ҳисобига ўтди. Бу меҳнат унумдорлигини оширишда сезилди. Ишчиларнинг маоши ошиб, ўртача 500—600 сўмга етди. План бажарилган пайтларда эса бу кўрсаткич 800—1000 сўмга етади. Одамлар қулай вагонларда истиқомат қилишади. Айни пайтда бу ерда ишчиларга маданий-маиший хизмат кўрсатишни яхшилаш бўйича кўпгина ишлар қилиняпти. Ёрдамчи хўжалик ташкил қилиш мўлжалланмоқда. Картошказор, сигирхона, 50 чўчқага мўлжалланган ферма, теплица қурилиши кўзда тутилган янги чойхона бунёд этиляпти.

Суратларда: 1. Бурғулаш участкаларидан бирида. 2. Илғор мастер, меҳнат ветерани Қурбон Мирзаев. 3. Новвойлар Зоҳид Солиев ва Эминжон Юнусов. Улар яқинда ташкил этилган нон ёпиш цехида ишлайдилар. Ишчилар учун бу ерда кунига 600—700 тадан нон ёпилади.

А. КОШКИН суратлари. [ЎзТАГ].

ФАОЛЛАР ЙИҒИЛИШИ

Хоразм область партия-хўжалик фаолларининг бўлиб ўтган йиғилишида деҳқонларнинг агросаноат комплекси маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш борасидаги вазифалари муҳокама қилинди. Область хўжаликларининг шоли ва пахта хом ашёсини йиғиб-териб олишга тайёргарлиги ҳам кўриб чиқилди.

Кенгашда Хоразм область партия комитетининг биринчи секретари Р. М. Худойберганова доклад қилди.

(ЎзТАГ).

КОМИССИЯ ТУЗИЛДИ

СССР Олий Совети Молдавия республика иш ташлаш комитетининг илтимосини эътиборга олиб, Молдавиядаги ижтимоий-сиёсий вазиятни ўз жойида ўрганиш учун комиссия тузди.

(ТАСС).

Ўзбекистон ССР Министрлар Советида

(Давоми. Боши биринчи бетда).

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Мажлисда республика қишлоқ хўжалигидаги ишларнинг аҳволи тўғрисидаги масала тингланди. Кечроқ қайтадан экилган майдонларда ғўзанинг ривожи анча орқада қолаётганига қарамай, кўпгина район ва областларнинг совет ва қишлоқ хўжалик органлари раҳбарлари ғўза парвариши тўхтатиб қўйилганлиги фактлари билан муроса қилмоқдалар, бу эса ҳосилга катта путур етказмоқда. Экинларнинг бегона ўт босиб кетишига, касалликлар ва қишлоқ хўжалик зараркунандаларининг кўпайишига йўл қўйилмоқда. Қорақалпоғистон АССР, Хоразм, Андижон ва бошқа областларда оқ қанот сингари зараркунандаларнинг тарқалиб кетаётганлиги жуда ташвишлидир. Картошка ва сабзавот экинлари ҳосилига Колорадо қўнғизи катта путур етказмоқда. Бу зараркунанда ялписига қириб ташланмаяпти.

Маккажўхори донини йиғиштириб олиш жуда қониқарсиз ташкил этилган: шу йилнинг 28 августига қадар бор-йўғи 18,3 минг гектар ердаги ёки жами майдоннинг 16 процентидаги ҳосил йиғиштириб олинди. 1988 йилдаги 223 минг тонна ўрнига 76 минг тонна дон йиғиштириб олинди.

Мева-сабзавотчиликда ҳам жиддий қолоқликка йўл қўйилди. 544,2 минг тонна сабзавот етиштирилди. Бу ўтган йилдагига нисбатан 86,9 минг тонна камдир. Картошканинг ҳосилдорлиги пасайиб кетди, картошка, сабзавот, мева ва резавор мева, қовун-тарвуз тайёрлаш суръатлари суст. Мева-сабзавот маҳсулотларини Умумиттифоқ фондига етказиб бериш, узум, мева ва айниқса картошкани қишда сақлаш учун тайёрлаб қўйиш суръатлари жуда пастлигича қолмоқда. Аҳвол шундай бўлишига қарамай, баъзи область ижроия комитетлари узум, олма ва бошқа мева-сабзавот маҳсулотларини кооперативлар томонидан республикадан ташқарига жўнатилишига рухсат бериш ҳақида таклиф киритмоқдалар.

Қорақалпоғистон АССР Министрлар Совети, бир қанча областларнинг ижроия комитетлари чорвачиликни ривожлантиришда анча қолоқликка йўл қўйдилар. Шу йилнинг 8 ойи мобайнида бир қанча областларда гўшт ва тухум ўтган йилдагига нисбатан кам тайёрланди. Озуқа тайёрлашдаги иш ҳам дуруст эмас. Шу йилнинг 28 августига қадар озуқа ўтган йилдагига нисбатан 1.162 минг тонна кам тайёрланди. Бухоро, Самарқанд, Тошкент ва Фарғона областлари хўжаликларида дағал хашак тайёрлаш; Қорақалпоғистон АССРда, Андижон ва Сирдарё областларида силос бостириш анча кечикмоқда. Табиий ўтлар, янтоқ ва бошқа озуқа экинларини тайёрлаш ҳамма жойда ёмон ташкил этилган. Ўрим-йиғим ишлари қониқарсиз ташкил этилгани оқибатида силос учун маккажўхори йиғиштириб олиш чўзилиб кетмоқда, озуқанинг исроф бўлишига, сифатининг пасайишига йўл қўйилмоқда. Техникани пахта йиғим-теримига тайёрлаш ўтган йилдагига қараганда суст бормоқда. Шу йилнинг 29 августига қадар 3,2 мингта машина ремонт қилинмаган эди.

Самарқанд, Тошкент, Фарғона ва Бухоро область ижроия комитетлари раҳбарларининг эътибори қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда йўл қўйилган жиддий камчиликларга, ем-хашак ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари тайёрлаш суръатининг сустлигига қаратилди. Хоразм область ижроия комитети раиси ўртоқ Қ. Ҳалимбетовнинг планлар барча кўрсаткичлар бўйича албатта бажарилиши учун тадбирлар кўрилади, деган гаплари маълумот учун қабул қилинди.

Хўжайли, Андижон, Китоб, Поп, Жомбой, Жарқўрғон, Қўшкўпир, Охунбобоев, Тошкент районларининг ижроия комитетлари раҳбарлари, агар ем-хашак тайёрлаш суръатларини ошириш, қишлов даврида чорва молларни озуқа билан таъминлаш учун шошилинч чоралар кўрмасалар, республика ҳукумати уларнинг шахсий жавобгарлиги тўғрисидаги масалани кўриб чиқади, деб огоҳлантирилди.

Президиум мажлисида бир қанча масалалар кўриб чиқилиб, улар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Президиуми мажлиси ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари А. С. Ефимов иштирок этди.

АСТРОНОМЛАР ҲАМКОРЛИГИ

«Гулсафсар» — ана шу чиройли гул «Қуёш қаърини халқаро тадқиқ этиш» программасининг рамзига айланди, «Гулсафсар» номи эса ана шу программанинг қисқартирилган номига мос тушади. Тошкентда мазкур программа доирасида кенгаш иш бошлади, унда Совет Иттифоқи, Франция, АҚШ, Марокаш ва Испаниянинг 60 дан ортиқ етакчи астрономлари қатнашмоқда.

Қуёшнинг ички таркибини ўрганиш ҳозирги замон астрофизика фанининг энг долзарб вазифаларидан биридир. Фаннинг гелиосейсмология деб ном олган мазкур тармоғидаги тадқиқотлар «Гулсафсар» программаси доирасида олиб борилмоқда. Программада Ер шарининг астрономик иқлим шароитлари жуда мақбул бўлган етти нуқтасида қуёш телескоплари тармоғини вужудга келтириш назарда тутилади.

Бундай телескопларнинг биринчиси Стамфорд (АҚШ)да ишлатилмоқда, иккинчиси эса Чимён атрофида, Тянь-шань тоғларининг жануби-ғарбий бағрида ишга туширилган. Бу телескоплар тебранишлари қуёш фаоллигини бутун 11 йил цикл мобайнида узлуксиз кузатиш имкониятини берди. Бу қуёш ичкарисидаги физикавий параметрларни тақсимлаш тўғрисида ахборот олиш имконини беради, юлдузлар тадрижий равишда ривожланишини тушуниб олиш ҳамда қуёшнинг ҳақиқий андозасини яратиш учун янги имкониятлар очади.

[ЎзТАГ].

СССР Министрлар Советида

ЧЕТ ЭЛЛАРГА КОМАНДИРОВКАЛАРНИ РАСМИЙЛАШТИРИШНИНГ ЯНГИ ТАРТИБИ

СССР Министрлар Совети «Хизмат ишлари билан чет элларга чиқиш тартибини такомиллаштириш тўғрисида» қарор қабул қилди. Совет жамияти турмушининг ҳамма соҳаларини янгилаш ва демократиялаш, халқаро практикага янги сиёсий тафаккурни жорий этиш, СССРнинг чет эл мамлакатлари билан ҳар томонлама ҳамкорлиги замонавий шаклларини ривожлантириш шароитида делегациялар ва мутахассисларни чет элларга командировка қилиш ишининг ташкил этилишини янада яхшилаш муҳим аҳамият касб этади. Янги тартибни жорий этишдан кузатилган мақсад чет эл командировкаларининг самарадорлигини оширишдан, чет элларга делегациялар ва мутахассислар юбориш тартиб-қоидасини соддалаштиришдан, командировка қилувчи ташкилотларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш ва масъулиятини кучайтиришдан иборат. Янги қоида босқичма-босқич, марказдаги ва жойлардаги тайёргарликка қараб жорий этилади, бу иш шу йилнинг 31 октябригача ниҳоясига етказилиши шарт.

Делегациялар ва мутахассисларни хизмат ишлари билан социалистик мамлакатларга юбориш тўғрисидаги қарорларни, командировка муддатларидан қатъи назар, давлат, кооператив ва бошқа жамоат корхоналари, бирлашмалари ва ташкилотларининг раҳбарлари мустақил равишда қабул қиладилар, деб белгилаб қўйилди.

Делегацияларни ва мутахассисларни капиталистик ва ривожланаётган мамлакатларга қисқа муддатли ва узоқ муддатли хизмат командировкаларига юбориш тўғрисида қарор қабул қилиш ҳуқуқи СССР ва иттифоқдош республикалар министрликларига, идораларига, марказий муассасаларига, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Министрлар Советларига, халқ депутатлари ўлка, область Советларининг ижроия комитетларига, иттифоқдош республикалар пойтахтлари, Москва ва Ленинград шаҳарларининг ижроия комитетларига, Бутуниттифоқ ва республика (иттифоқдош республика) жамоат ташкилотларининг марказий органларига берилади. Мана шундай ҳуқуқ бериладиган йирик ташкилий структуралар (концорциумлар, концернлар, уюшмалар ва бошқалар) бўлмиш бирлашмаларнинг рўйхати СССР Министрлар Советининг доимий органлари томонидан тасдиқланади. Бундан ташқари областларга бўлинмаган иттифоқдош республикалар Министрлар Советларининг, автоном республикалар Министрлар Советларининг ва ўлка, областлар, иттифоқдош республикаларнинг пойтахтлари ва Ленинград халқ депутатлари Совстлари ижроия комитетларининг розилиги билан чет эл командировкалари тўғрисида қарорлар қабул қилиш ҳуқуқи чет эллар билан кенг миқёсда хўжалик алоқалари қилаётган иттифоқ ва республика қарамоғидаги корхоналарга ҳам берилади. Москвада жойлашган мана шундай корхоналарнинг рўйхатлари СССР ва РСФСР министрликлари ҳамда идоралари томонидан тасдиқланади.

Тақдимнома рад қилинган тақдирда командировка қилувчи ташкилот сафар бўлиши мумкин эмаслиги сабабларидан тегишли мутахассисни хабардор қилиши керак.

Қарорда уқтириб ўтилишича, чет эллар билан ҳамкорликни амалга оширишга алоқадор масалаларни тезроқ ҳал этиш учун бир қанча министрлик ва идораларга, шунингдек СССР Фанлар академиясига, СССР Ташқи ишлар министрлиги номидан хизмат ва умумграждан чет эл паспортларини расмийлаштиришга ҳамда рухсатнома сўраб чет эл дипломатия ва консуллик ваколатхоналарига мурожаат этишга ижозат берилди. Келгусида бундай ташкилотлар доираси кенгайтирилади.

Иттифоқдош республикалар чет элга чиқиш ва бунинг учун зарур ҳужжатларни расмийлаштириш масалаларини ҳал этишда кўпроқ мустақиллик оладилар.

СССР Министрлар Советининг қарори билан «Хизмат ишлари билан чет элга чиқиш тартиби тўғрисида»ги Низом тасдиқланди. Унда таъкидланадики, делегацияларни ва мутахассисларни хизмат командировкаларига юбориш чоғида амалдаги қонунларга, СССРнинг халқаро шартномаларига, иқтисодий ҳамкорлик шартномалари ва планларига риоя этиш ва сафарларнинг сиёсий ҳамда иқтисодий мақбуллигига асосланиш зарур.

Социалистик мамлакатларга чиқишда чет эл паспортларини тезроқ расмийлаштириш учун белгилаб қўйилган тартибга биноан иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари, СССР ва иттифоқдош республикаларнинг министрликлари, идоралари, СССРнинг марказий муассасалари, умумиттифоқ ва республика (иттифоқдош республика) жамоат ташкилотларининг марказий органлари, шунингдек областларга бўлинмаган иттифоқдош республикаларнинг территориясида, Москвада ва иттифоқдош республикаларнинг пойтахтларида жойлашган ҳамма корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар чет эл паспортларини иттифоқдош республикаларнинг ташқи ишлар министрликларида расмийлаштирадилар.

Ички ишлар органларида (территориал принципга мувофиқ) чет эл паспортларини автоном республикаларнинг Министрлар Советлари, министрликлари ва идоралари, халқ депутатлари Советларининг ўлка ва область ижроия комитетлари, шунингдек областларга бўлинган иттифоқдош республикалар территориясида жойлашган барча корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар расмийлаштирадилар.

Социалистик мамлакатларга хизмат ишлари билан сафар қилинганида СССР гражданларининг паспортларига СССР Министрлар Советининг 1988 йил 27 сентябридаги 1119-сон қарорида кўзда тутилган вкладишлардан фойдаланишга рухсат берилди.

Капиталистик ва ривожланаётган мамлакатларга чиқишда СССР Ташқи ишлар министрлигида чет эл паспортларини шу паспортларни мустақил расмийлаштириш ҳуқуқига эга бўлмаган СССР министрликлари, идоралари, марказий муассасалари ва Умумиттифоқ жамоат ташкилотларининг марказий органлари расмийлаштирадилар. Иттифоқдош республикаларнинг ташқи ишлар министрликларида паспортларни бошқа ҳамма органлар, министрликлар, идоралар, муассасалар, корхоналар, бирлашмалар, кооператив ташкилотлари ва бошқа жамоат ташкилотлари расмийлаштирадилар.

Чет элларга борадиган кема ва самолётларда ишлайдиган ходимларни, халқаро темир йўл ва автомобиль қатновида хизмат қилувчи ходимларни расмийлаштириш анча осонлаштирилади. Бу иш пароходчиликлар, граждан авиацияси бошқармалари, темир йўл бошқармалари, ишлаб чиқариш бирлашмалари ва бошқа ташкилотларнинг қарорлари асосида қилинади, бу ташкилотларнинг рўйхатлари СССР ва иттифоқдош республикаларнинг тегишли министрликлари ҳамда идоралари томонидан тасдиқланади. Ходимни чет элга борадиган кемада ишлаш учун юбориш тўғрисидаги қарор уни чет эл жамиятлари ва компанияларининг кемаларида ишга юбориш учун ҳам асос бўлади. Бу қарор ходимнинг чет элларга қатнайдиган кемалардаги меҳнат фаолияти бутун даврида, бунга халақит берадиган сабаблар келиб чиқмаган тақдирда амал қилаверади. У бошқа тармоқларнинг корхоналарига ўтказилган ёки юборилган тақдирда қарор ўз кучида қолаверади. Чет элларга қатнайдиган самолётларда ишлашни расмийлаштириш чоғида шу принцип амал қилади.

Ҳужжатда чет элларга командировка қилинадиган делегациялар аъзоларини ва мутахассисларни бошланғич партия, касаба союз ва комсомол (ВЛКСМ аъзолари учун) ташкилотлари билан келишиб танлаб олиш тўғрисидаги қоида мустаҳкамланган. Бунда ёзма характеристикалар фақат чет эллардаги совет муассасаларида раҳбарлик лавозимларига тайинланадиган, шунингдек чет элларга қатнайдиган кемаларда, самолётларда, темир йўл ва автомобиль транспортида ишлаш учун қабул қилинадиган кишилар учунгина тузилади.

Қабул этилган қарор чет эл командировкасини ташкил этиш соҳасидаги ишларни мувофиқлаштириб олиб бориш ҳамда бу командировкаларнинг самарадорлигини назорат қилишни кўзда тутади. СССР Министрлар Советининг Ишлар мудирлиги зиммасига хизмат ишлари билан чет элга чиқиш системасига умумий раҳбарликни ташкил этиш билан боғлиқ бўлган масалаларни тайёрлаш, бу соҳадаги ишни ҳисобга олиш, назорат қилиш ва таҳлил этиш вазифаси юклатилди.

САХИЙ КУЗ

Хоразм областининг барча районларида бир вақтнинг ўзида «Табиат эҳсонлари» анъанавий кузги кўргазма ярмаркаси очилди. Унинг бу галги хусусияти шундан иборатки, кўргазмада Туркманистон ССРнинг қўшни Тошовуз области ҳамда Қорақалпоғистон АССРдан келган меҳмонлар қатнашмоқда.

Хоразм ерларининг саховати полиз экинлари, сабзавот, мева сотиш учун ўрнатилган кўпдан-кўп дўкончаларда кўз-кўз қилинди. Машҳур Хоразм қовунлари ва тарвузларининг айримлари 20 килограммдан ҳам оғир эди. Ширинликда уларга тенг келадигани йўқ. Кўргазмага кимки келган бўлса, уларнинг ҳаммаси бунга яна бир бор ишонч ҳосил қилишди.

Янгибозор районидаги «Ленинизм», Қўшкўпир районидаги Калинин номли, Шовот районидаги «Москва» колхозларида полиз экинларидан айниқса жуда катта ҳосил олинди. Мазкур хўжаликларнинг деҳқонлари ширин-шакар маҳсулот етиштириш борасидаги ўз тажрибаларини ўртоқлашдилар.

Бу йил кузда сабзавот ва мевалардан жуда мўл ҳосил олинди. Область бозорларида бундай мевалар кўплаб сотилмоқда. Натижада нарх-наво кескин тушди. Харидорлар ўзлари хоҳлаган ва қурбилари етадиган нарсалар борлигидан мамнун бўлишмоқда. Сабзавот ва мева сотилаётган кўп жойларда «Нитратсиз етиштирилган» деган ёзувлар пайдо бўлганлиги қувонарлидир.

[ЎзТАГ].

ҚАЙТА ҚУРИШ ВА МИЛЛАТЛАРАРО МУНОСАБАТЛАР

Шу кунларда «Партиянинг ҳозирги шароитдаги миллий сиёсати» бўйича платформаси лойиҳаси қизғин муҳокама қилинмоқда. Партия мамлакатда миллий ва миллатлараро муносабатлар юзасидан тўпланиб қолган муаммоларга тарихий тажриба ва илмий-назарий асосда ёндашмоқда. КПСС унда мазкур масала юзасидан ўз фаолиятининг бош йўналишини, раҳбарлик тактикаси ва стратегиясини аниқ ифодалаб берган.

Ленинча миллий сиёсатни қарор топтириш — жамиятни тубдан қайта қуришнинг асосий бўғинларидан бири. Партия бу масалага жиддий эътибор бермоқда. Тўпланиб қолган муаммоларни чуқур ўрганиш, миллий масалада социалистик принциплардан оғишларнинг илдизини аниқлаш, бу соҳадаги камчиликлар ва нуқсонларни ҳар томонлама асосланган ҳолда бартараф этиш чораларини кўрмоқда.

Яқинда мухбиримиз Ашхободда бўлиб, Туркманистон ССР Фанлар академияси ижтимоий фанлар бўлими академик-секретари Мурод Аннанепесович Аннанепесов билан ана шу мавзуда суҳбатлашди.

ЯНГИЧА ЁНДАШУВ — ИЖТИМОИЙ ЗАРУРАТ

Туркманистон ССР Фанлар академиясининг академиги, жамоат арбоби Мурод Аннанепесов билан мулоқот

— Мурод Аннанепесович, КПССнинг платформаси лойиҳаси билан танишсиз. Энди Коммунистик партиянинг миллий ва миллатлараро муносабатларга янгича ёндашуви, миллий сиёсатнинг кечаги куни, бугуни ва эртаси ҳақида суҳбатлашсак.

— Аввало, шуни айтишим керакки, миллий масала долзарблигини, уни ҳал этиш қанчалик мураккаб ва зарурлигини ҳис этиш билан бирга мазкур мавзуда хоҳлаганча фикрлашни, ҳамда бу масалани ҳар қандай суҳбатнинг мавзуига айлантиришни, аниқроғи мода бўлиб қолишини истамайман.

Миллий масала бўйича тўпланган муаммолар кеча ё бугуннинг меваси эмас. Халқлар асрлар давомида бир-бирига яқин, қондош ва жондош бўлиб келишди. Айниқса, қўшни халқлар, қўшни юртлар. Фақат ҳукмдорлик, буйруқбозлик ва шахсий манфаатгина олис ўтмишда ҳам, бугунги кунда ҳам халқларни бир-бирига қарама-қарши қўйди. Тарихда ҳукмдор амри билан қонлар тўкилган бўлса, бугунги бетайин буйруқбозчилик билан халқлар ўртасида ғоявий келишмовчилик бошланди. Октябрь берган имконият, ленинча байналмилаллик ғояси четкага суриб қўйилди. Миллий қадриятлар ҳурмат қилинмади. Халқларнинг ўзига хос урф-одатлари ва анъаналарига ўтмиш сарқити деб қаралди. Ана шуларнинг ҳаммаси тўпланиб, йиллар давомида фикрини очиқ айтолмаган, кўнглини бўшатолмаган халқ қалбига тошдай оғир ботди. Натижада бугунги айрим миллий низолар юзага келди.

Партия янги шароитларда, социализмнинг ҳозирги кундаги имкониятларидан келиб чиқиб, ўзининг янги таклифларини ўртага ташлади. Бунда у жаҳон миқёсида миллий муносабатлар борасидаги тажрибаларга таяниб ва Октябрь инқилобидан кейин ҳозиргача ўзи босиб ўтган йўлга назар ташлаб ўз фаолиятининг бош йўналишини белгилади. Ўйлайманки, партиянинг ҳозирги платформаси мазкур масалани тўғри ҳал этишда унга ёрдам беради ва халқлар дўстлигини мустаҳкамлашда партия ролини янада оширади.

— Ўзбек ва туркман халқлари дўстлигига асрлар гувоҳ. Уларнинг ўтмиши ҳам, тақдири ҳам, бошига тушган ташвишу кулфатлари ҳам бир. Кўҳна Мовароуннаҳр ҳар икки халқ учун она. Улар ана шу мўътабар онанинг эгизак фарзандлари.

— Ўзбек ва туркман халқлари нафақат қўшни, балки қардош халқлар. Уларнинг дўстлиги ва илиқ муносабатларининг илдизи юз йилликлар қаърига бориб етган. Ҳар икки халқнинг анъаналари ва урф-одатларида, хўжалик фаолиятларида умумийлик жуда кўп. Қадимий байрам ва маросимлари уйғунлашиб кетган. Ҳар икки халқнинг чавандозу-полвонлари бир-бири билан куч синашиб, бир бирларининг фахру ифтихорига айланишган. Асрлар давомида Ўрта Осиёнинг буюк дарёси — Амударёдан сув ичишди, ер суғоришди. Тўғри, қадимги Хоразмшоҳ, Хива хони ва Бухоро амири ҳамма вақт «бўлиб юбор ва ҳукмронлик қил» сиёсатини юргизиб, халқларни бир-бирига қарама-қарши қўйишди. Бир-бирига душман қилиб кўрсатишди. Халқ ҳар қандай шароитда, ҳатто энг машаққатли ва фожиали шароитларда ҳам бир-бирига суяниб, бир-бирини қўллаб-қувватлашга интиларди. Ўзаро ҳурмат асосида тинч савдо ва маҳсулот алмашишни йўлга қўярди. Айтмоқчиманки, фожиаларга, қирғинбарот жангу жадалларга, босқинчилигу қон тўкишларга гувоҳ бўлган Ўрта Осиё тарихи ўзбек ва туркман халқларининг оғир қисматидан далолат беради.

Қон-қардошлик, яқин қўшничилик, фикрдошлик ва мақсадларнинг бирлиги ана шу оғир синовлардан ўтди, чиниқди. Бир-бирига чирмашиб кетди.

Яна шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, янгича тафаккур ва қайта қуриш шароитида миллий муносабатларнинг социалистик қадриятлари тобора ошмоқда. Биргина мисол: Туркманистонда айни пайтда ўзбек тилида таълим берадиган 78 та мактаб мавжуд. Куни кеча эса Тошовуз районидаги Чкалов номли колхозда янги 392 ўринли мактаб фойдаланишга топширилди. Унинг очилиш маросимида Ўзбекистон ва Туркманистон партия ташкилотларининг раҳбарлари И. А. Каримов ва С. О. Ниёзов ўртоқлар иштирок этишди. Бу ҳар икки халқ қардошлигининг ҳам, миллий равнақининг ҳам янги қадамидир.

— Қадимий ёдгорликлар халқ даҳоси қудратининг, маънавий ва маданий хазинасининг тимсолидир. Туркманистон территориясида ҳам бундай ёдгорликлар анчагина. Булар Ўрта Осиё, қолаверса бутун Шарқ халқларининг бир бутун ўтмишдан гувоҳлик беради.

— Ҳақиқатан ҳам, республикамиз тарихий ёдгорликларга жуда бой. Беш қалъа — Эрккалъа, Ғиёгур қалъа, Султон қалъа, Абдуллахон қалъа, Байрамалихон қалъадан иборат қадимий шаҳар — Марв, Кўҳна Урганчдаги ёдгорликлар комплекси, Деҳистон, Серах, Остонабобо, Меъана ва бошқа ёдгорликлар ўрта асрлар улкан маданиятини ва қадимий халқнинг мўъжизавий хаёлотини ўзида мужассам этади. Археологларимиз москвалик, ленинградлик ва тошкентлик олимлар билан бирга ана шу ёдгорликларни ўрганишмоқда. Бироқ бахтга қарши ана шу буюк маданий мероcларни таъмирлаш ва қайта тиклаш ишлари ёмон аҳволда. Фурсатдан фойдаланиб шуни айтишим керакки, бундай ишларда катта тажрибага эга бўлган қардош ўзбекистонлик таъмирчилар билан алоқа ўрнатиш, улардан ёрдам сўраш зарур. Агар биз ана шу ёдгорликларни кўнгилдагидек сақласак ва таъмирласак ўзимизнинг умумий маданий-тарихий меросимизни сақлаган бўламиз. Аждодларимизнинг бизга ишониб қолдирган улкан меросларини фарзандларга хос асраган бўламиз. Болаларимизнинг истиқболи учун ҳам, она юртимизнинг келажаги учун ҳам бу борада қарздорлигимизни асло унутмаслигимиз керак. Қадимий Хоразм пойтахти Кўҳна Урганч туркманларга қанчалик қадрли бўлса, ўзбек, қозоқ ва қорақалпоқлар учун ҳам шунчалик қимматлидир.

Шу муносабат билан яна бир масала устида тўхталиб ўтмоқчиман. Бу Ўрта Осиё халқларининг умумий маданий меросини ўрганиш масаласи. Мен республикалар ўртасида тарихий ёдгорликлар ва тарихий шахслар устида асоссиз тортишувларни тўхтатиш керак, деб ўйлайман. Беъмани бўлишувлар ёки «барчаси меники» сингари худбинликлар бизнинг асрий анъаналаримизга раҳна солади. Аждодларимиз руҳига хилоф бу, катта гуноҳ бу! Шунинг учун умумий бойликларни миллий квартираларга ташиш бас қилингани маъқул. Ахир, Алишер Навоий ҳақида туркманларнинг қанчалик ривоят ва ҳикоятлари мавжуд. У ҳазрат ҳақида қанчалар қўшиқлар куйлашади. Навоийга бағишланган бир қанча халқ оҳанглари мавжуд. Буюк ўзбек шоири Алишер Навоий бутун Ўрта Осиё, бутун жаҳон маданиятининг мулкидир. Худди шундай Махтумқули туркманлар учун қанчалик азиз бўлса, ўзбек ва қорақалпоқ халқлари учун ҳам шунчалик қадрли.

— Маданий меросимизнинг бир қисмини меъморчилик намуналари эгалласа, бир қисмини қадимий ёзма адабиёт ташкил этади. Қадимги туркман китоблари ва қўлёзмаларининг тақдири қандай! Улар сақланганми! Қаерда ва қандай сақланмоқда!

— Туркманистон ССР Фанлар академиясининг Маҳтумқули номидаги тил ва адабиёт институтида қўлёзмалар фонди бор. Унда турк, араб ва форс тилларига мансуб бўлган ўн мингдан ортиқ қўлёзмалар тўпланган. Яқинда 400 квадрат метрлик ҳажмдаги ёруғ ва шинам бино қўлёзмалар фонди учун ажратилди. Бироқ уларни сақлаш, ҳисобга олиш, таъмирлаш, ўрганиш ва ташвиқ қилиш бўйича қатор камчиликларимиз бор. Нафақат туркман халқининг, балки қўшни Шарқ халқларининг бебаҳо бойлиги бўлган ана шу қўлёзмаларга муносабат кўнгилдагидек эмас. Айни пайтда Совет Туркманистонида қанча туркман халқи яшаётган бўлса, чет элларда ҳам шунча халқ яшамоқда. Улар асосан араб графикасида ўқишади. Бироқ бизнинг араб алифбосида китоб нашр қилиш имкониятимиз йўқ. Халқ ўн тўрт асрдан буён араб алифбосида ёзди ва ўқиди. Унинг минг йиллик маданияти ана шу алфавит билан боғлиқ. Бироқ биз 30—40 йилларда алифбони икки марта ўзгартирдик.

Энди қадимий қўлёзмаларни ўқий оладиган, уни чуқур талқин қила оладиган кадрларни тайёрлашимиз, бундай ноёб дурдоналарни нашрга тайёрловчи истеъдодли ноширларни етиштиришимиз керак.

— Қайта қуриш нафақат жамиятимизнинг ҳозирги ҳаётига, балки унинг тарихига ва ҳатто, турли халқларнинг узоқ ўтмишига ҳам янгича назар билан қарашни тақозо этмоқда. Тарихчи олим сифатида Сизнинг фикрларингизни билмоқчи эдим.

— Худди бутун мамлакатимиздагидек Туркманистонда ҳам турғунлик йилларида ижтимоий фанлар субъективизм, конъюктурачилик ва идоравий аралашувлар туфайли кўп нарса йўқотди. Ўтмиш тарихни «яхшилаш» мақсадида тарих фани қайта «ишланди». Унинг саҳифалари номаъқул тарзда ўзгартирилди. Буларнинг ҳаммаси унинг тараққиётини орқага сурди.

1983 йилнинг бошида республика газеталари саҳифасида Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг пленумга доклади тексти эълон қилинди. Кутилмаганда илмий ходимлар учун Туркманистоннинг Россияга ихтиёрий қўшилиш концепцияси пайдо бўлди.

Туркманистон ССР Фанлар академияси ижтимоий фанлар бўлимининг 1983 йил 30 март куни бўлиб ўтган йиллик умумий йиғилишида мен ва бошқа бир қатор олимлар бу янги концепция асоссиз эканлигини билдирдик. Эртасигаёқ Марказий Комитет бўлимлари ва секретариатида бизга «уқтириш», «яхшилаб тушунтириб қўйиш» иши бошланди. Ўрта Осиё халқларининг Россияга ихтиёрий равишда қўшилиши концепциясини илмий «асослаб» беришимизни зўр бериб талаб қилишди.

Натижада «Асрий қардошлик» брошюраси дунёга келди. Унда менга Туркманистон Компартияси Марказий Комитетининг собиқ биринчи секретари М. Ғапуров ва академик А. А. Росляков ҳаммуаллиф бўлдилар. 1983 — 1984 йилларда у рус ва туркман тилларида ўн минглаб нусхада чоп этилди. Китобча атрофида анча шовқин-сурон ва норозиликлар бўлди.

Владимир Ильич Ленин Чор Россиясининг Ўрта Осиёга босқинчилик сиёсатини ўз вақтида ҳаққоний лаънатлаган эди ва чоризмни «Халқлар қамоқхонаси» деб атаган эди.

Албатта, ҳар қандай шароитда ҳам Ўрта Осиё Россияга қўшиб олинишининг прогрессив аҳамияти борлигини унутмаслик лозим. Бироқ биз Улуғ Октябрнинг тарихий аҳамиятини алоҳида таъкидлашимиз керак. У барча халқлар тақдирида туб бурилиш ясади. Шунинг учун ҳам чоризмнинг XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX асрнинг бошларидаги Ўрта Осиёга нисбатан сиёсати ва таъсирини ўйлаб баҳолаш керак.

Худди шунга ўхшаб, партия тарихини ҳам, умуман ҳар бир халқ ўтмишини ҳам алоҳида эътибор билан, тарих ҳақиқатини бузмаган ҳолда ўрганиш зарур.

— Маълумки, барча иттифоқдош республикалар кўп миллатлидир. Барча миллатларнинг тенг ҳуқуқли равнақи эса совет федерациясининг асоси. «Партиянинг ҳозирги шароитдаги миллий сиёсати» бўйича КПСС платформаси лойиҳасида «Ғоят нозик қадрият сифатида камсонли халқларнинг тилларини сақлаш ва ривожлантириш тўғрисида ижтимоий, давлат ғамхўрлигини кучайтириш муҳимдир» дейилади.

— Республикада юздан ортиқ миллат вакиллари яшашади. Ўрта мактабларда таълим эса тўрт тилда — туркман, рус, ўзбек ва қозоқ тилларида олиб борилади.

Туркманистон Россияга қўшиб олингандан кейин сиёсий муҳит бирмунча яхшиланди. Жумладан, феодал урушлар камайди. Босқинчилик ҳужумлари секинлашди. Ўлка аста-секинлик билан кўп миллатли бўла бошлади. XIX аср охирларидан бошлаб шаҳарлар ва қишлоқларда кавказ, форсий ва туркий халқлар зичлашган ҳолда яшай бошладилар. Улар Туркманистоннинг жанубий районларида тинч ҳаёт кечириш ва яхшироқ яшаш мақсадида тўпланишди. Кўчманчилардан иборат посёлкалар вужудга келди. 1892 йили Серахда Поволжьедан кўчиб келган немислардан иборат Крестовск посёлкаси ташкил топди.

Айни пайтда, республикада миллий группалар деб номланган ва яшаётган халқлар асосан шу кўчманчилар авлодлари ҳисобланади. Уларнинг барчаси икки тилли ва кўп тиллидир. Улар она тиллари билан бирга туркман ва рус тилини ҳам жуда яхши билишади. Мактабларда таълим туркман тилида олиб борилади. Бундай гуруҳлардан энг каттаси белужлар ҳисобланади. Улар Мари областидаги Ёлотан, Мурғоб, Байрамали ва бошқа районларда яшашади. Зич бўлиб яшаётганликлари туфайли уларнинг миллий анъаналари, никоҳлари, тиллари ва айниқса аёлларда миллий кийимлари, урф-одатлари ва ақидалари сақланиб келмоқда. Улар асосан ўз миллатларига мансуб кишилар билан оила қуришади, ички автономия принципидан фойдаланадилар. Колхоз ва совхозларда ўзларининг бригадалари мавжуд. Поселкаларда эса алоҳида кварталларда яшашади. Бироқ атрофидаги бошқа миллат вакиллари билан, жумладан туркманлар билан ҳам иноқ яшашади. Улар ўртасида дўстлик, биродарлик қадимдан мерос бўлиб қолган. Айни пайтда белужларнинг фольклор ансамбли ташкил этилган. Белуж тилида таълим олиб бориш учун мактаб очишга тайёргарлик кўрилмоқда.

Иккинчи йирик группалардан бири эрон тилларига мансуб бўлган халқлар. Булар Серах районида яшаётган форслар ва форсизабонлардир. Келиб чиқиши Эрондан бўлган бу группа белужларга ўхшаб ўз қобиғида, мустақил ҳолда яшашади. Уларнинг тили, миллий кийим кийишлари, урф-одатлари ва маросимлари қатъий сақланган. Ҳатто, Эрондан кўрсатиладиган Машҳад телевидениеси кўрсатувларини томоша қиладилар ва радио эшиттиришларини тинглайдилар. Бироқ уларнинг барчаси район ижтимоий ҳаётида фаол иштирок этишади.

Ашхобод районидаги Бағир қишлоқ Советида мустақил тарзда курдлар яшашади. Табиий ассимиляция натижасида курдлар сони тобора камаймоқда. 1926 йилдаги аҳоли рўйхатига қараганда ҳозиргача улар икки марта камайишган.

60-йилларнинг бошигача Серах районидаги Ленин номли колхозда бир гуруҳ немислар яшашган. Ўша колхозда туркманлар ва форслар ҳам истиқомат қилишади. Улар ниҳоятда аҳил ва дўстона кун кечиришади. Тўйлари, байрамлари ва маросимлари ҳамма учун умумий.

— Мурод Аннанепесович, маълумки, 1985 йил апрель Пленуми янги сиёсий тафаккурнинг дебочаси бўлди. XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси социализм назариясини янада бойитди. КПСС платформаси лойиҳасида эса янги шарт-шароитлар ва реал воқеликдан келиб чиқиб, партиянинг стратегик йўли ишлаб чиқилди. Жумладан, ленинча миллий сиёсат ва миллатлараро муносабатларга янгича ёндашувни вужудга келтирди. Тўпланиб қолган муаммолар ўзининг назарий ечимини топди. Энди иш фақат амалиётда қолди. Шундай пайтда, Сизнингча, нималарга эътибор бермоқ керак!

— Партия давлат социализми, маъмурий социализм назарияси ва практикасини назарий жиҳатдан тугатди. Иқтисодий, ҳуқуқий, интеллектуал социализм концепциясини олға сурди. Бу янги жамият қуришнинг ленинча тушунчасига тўла мос келади. XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси миллатлараро муносабатлар бўйича махсус резолюция қабул қилди. Бу бир неча ўн йиллик тарихимизда биринчи марта юзага келди. Бунгача миллий муносабатлар масаласи таъқиқланган мавзу ҳисобланарди. Ёки унинг фақат ижобий кўринишлари хусусидагина гапириларди. Бизда ҳамма масалалар ҳал этилган, ҳеч қандай муаммо йўқ, халқларнинг монолит бирлиги тўла таъминланган, деб айтиларди. Шунинг учун ҳам кўп ҳолларда миллий масаланинг ленинча концепцияси унутиб қўйилди. Сталин бу соҳада устамонлик билан Лениннинг автономлаштириш ғоясидан чекинди. Уни бошқача талқин этди.

Партиянинг ҳозирги стратегик йўли янгича тафаккур билан бойимоқда. Бу масалага янгича қаралмоқда. КПСС ўз платформаси лойиҳасида белгилаганидек иттифоқдош республикалар тенг ҳуқуқли федерациясининг асосини мустаҳкамлаш, ҳар томонлама тараққий эттириш йўлини тутмоқда. ССР Иттифоқига соғлом руҳ бағишламоқда. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бизнинг давлатимиз тенг ҳуқуқли халқларнинг эркин иттифоқисиз мустаҳкам бўлолмайди. Бундан бошқа йўл унинг тараққиётини белгилай олмайди. Бу ленинча миллий сиёсат концепциясига тўла мос келади. КПСС ҳеч қандай оғишларсиз ана шунга қайтмоқда ва ана шундай сиёсатни янгидан вужудга келтирмоқда.

— Экологик танглик билан миллий муносабатлар ўртасидаги боғлиқликни нималардан иборат деб ўйлайсиз! Орол муаммосининг мамлакат халқ хўжалиги комплексига таъсири хусусида нима дейсиз!

— Яқин вақтларгача «Табиатни ўзлаштирамиз!» деб айюҳаннос солардик. Энди эса дард билан «табиатни сақлайлик» деймиз. Кўз ўнгимизда экологик инқироз юз берди. Буни биз ўз қўлимиз билан қилдик. Орол денгизини ҳалокатга ўзимиз олиб келдик. Вақтинчалик ғалабаларга эҳтирос ва узоқни кўролмаслигимиз Оролни танг аҳволга солди.

Орол билан боғлиқ бўлган экологик инқироз маълум даражада миллатлараро, республикалараро муносабатларга ҳам ўз таъсирини кўрсатмоқда. Қорақалпоқ халқини, ўзбек, қозоқ ва туркман халқларининг бир қисмини оғир аҳволга тушириб қўйди. Яхшиямки одамлар ўз хатоларини тушунишди ва натижада Оролга ёрдам беришга киришди.

— Айтиш мумкинки, ўзбек ва туркман деҳқонларининг, қолаверса барча пахтакор республикалар деҳқонларининг шу кунлардаги ташвишлари муштарак. Жумладан, пахта монокультураси...

— Мен пахта монокультураси «касаллиги»ни «пахта иситмаси» дегим келади. Бу масалага бағишланган мақолам «Туркменская искра» газетасининг 25 март сонида босилди. Уни шундай номладим. Ўша фикрларимни айтиб қўя қолай.

Қайта қуриш йилларида мамлакатда кўп нарса ўзгарди. Кўп соҳаларда ижобий силжиш юз берди. Биз яна қайтадан хўжаликнинг социалистик системаси элементи сифатида кооперацияни тан олдик, якка тартибдаги меҳнат фаолиятини, ижара ва пудратнинг бошқа турларини ҳаётга татбиқ этдик. Қолаверса, миллий муносабатларни ўрганишда бутунлай янгича ёндашувлар юз бермоқда.

Пахтакорлик Ўрта Осиё халқларининг азалий касби. Бироқ кейинги йилларда унинг миқёси жуда кенгайди. Бу монокультурага олиб келди. Кейинги юз йилда пахта майдонлари Туркманистонда юз мартага кўпайди. Натижада пахтачилик маҳаллий анъанавий деҳқончилик турларини сиқиб чиқарди. Асрий халқ уруғчилиги натижасида яратилган буғдой ва арпанинг Хуросон нави, жўхори ва кунжут, қовуннинг ўнлаб турлари йўқ бўлди. Ўта ширин, эртапишар, ўртапишар ва кечпишар хушбўй қовунлар энди йўқ. Қовоқнинг ноёб навлари йўқолди. Тарихчиларнинг изоҳлашича, революцияга қадар туркманлар асосий ерларида қовун ва тарвуз экишган. Ҳатто улар қумликларда ҳам полиз маҳсулотлари етиштирганлар. Йилнинг учдан икки қисмида камбағал аҳолининг асосий қисми ана шу полиз маҳсулотлари билан кун кечирган.

Пахтачилик кейинги ўн йилликларда экстенсив асосда ривожланди — яъни майдонлар кескин кўпайтирилди, Ҳосилдорлик ва тола сифати эса бир нуқтада тўхтаб қолди ва ҳатто пасайиб кетди. Илмий хулосалар аниқ: ҳар гектар суғориладиган майдондан пахтага нисбатан интенсив боғдорчилик ўн беш марта, узумчилик эса олти марта кўп даромад беради.

Республика хўжаликлари мустақиллиги хусусида гап борар экан, монокультура системасини тезроқ тугатиш чораларини кўриш керак. Пахта майдонларини қисқартириб, аста-секинлик билан ўз-ўзини таъминлашга ўтиш лозим. Кейинчалик шундай шароит яратиш керакки, арзон хом ашёни бермасдан, уни саноат асосида қайта ишлаб, тайёр маҳсулот сифатида сотишни йўлга қўйиш керак. Бунинг учун енгил саноат корхоналарини кенгайтириш, меҳнатга жалб қилинмаган аҳолини ана шундай корхоналарга тортиш зарур.

— Кучли марказ — кучли республикалар совет федерациясининг янги концепцияси. Бу янги формула республикалар мустақиллиги, иқтисодий тараққиёти ва ўзаро ҳамкорлигини ўзида мужассам этади. Сиз бу сиёсий-иқтисодий формуланинг ечимини қандай изоҳлайсиз!

— Кучли марказ ва кучли республикалар XIX Бутуниттифоқ партия конференциясида илгари сурилган концепция. «Меҳнаткашлар ўз республикаси қандай ривожланаётганлиги ва у халқ хўжалик комплексида қандай ўрин эгаллаётганлигини тўла-тўкис билиб туришлари керак. Улар фақат ўз қўшниларигина эмас, мамлакатдаги барча республикалар қандай яшаб-ривожланиб бораётганлигидан ҳам хабардор бўлишлари даркор», — дейилди унда.

Партия мураккаблашиб қолган республикалараро хўжалик ва илмий-техникавий алоқаларни оптимал ривожлантириш билан асосли шуғулланмоқда. Меҳнат ва кооперациянинг ички иттифоқ тақсимотига алоҳида эътибор бермоқда. Бунинг учун мамлакат ягона халқ хўжалик комплексини мувофиқлаштириб турувчи кучли марказ керак. Бундан барча республикалар катта жавобгарлик ҳис қилиши лозим. Бизнинг келажагимиз республикалараро алоқалар бўшашган ва заифлашган марказ эмас, балки тобора мустаҳкамланган ва ҳамкорлик доиралари кенгайтирилган келажак бўлиши керак. Иттифоқ фондига маҳсулот етказиб бериш қисқартирилмаган ҳолда барча қардош халқлар бутун иттифоқдош республикаларнинг улушларини чуқурроқ ҳис қилишсин.

Марказий идораларнинг халқ хўжалиги тармоқларига буйруқбозлигини чегаралаб қўйиш, бошқарувнинг структурасини тобора такомиллаштириб бориш, айниқса агросаноат комплексидаги мавжуд муаммоларни оқилона ҳал этиш чораларини кўриш зарур. Мен учун бир нарса тушунарсиз. Ўрта Осиё республикалари давлат қарамоғида қолган боқиманда, умумиттифоқ фондига улар нималар беришяпти, деган фикрлар ноўрин деб биламан.

Ўрта Осиё республикалари мамлакат саноат корхоналарига кўплаб арзон хом ашё етказиб беради. Энди пировард натижа — тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришга ўтишни йўлга қўйиш керак.

— Давр бошқарувга янгича ёндашувларни тақозо этмоқда. Ҳар бир раҳбар, айниқса одамлар билан муносабатда ўз имкониятларини қайта қуриши зарур бўлиб қолди. Бу миллий ва миллатлараро муносабатлар масаласи долзарб бўлган бир пайтда, демократия ва ошкоралик шароитида тобора муҳим аҳамият касб этмоқда.

— Ҳақиқатан ҳам шундай. Ҳаётимизда туб ўзгаришлар бўлаётганини ҳаммамиз кўриб турибмиз. Партия ва совет раҳбарлари халқ талабларига нисбатан эътиборлироқ бўлиб қолишди. Одамлар билан мулоқот, бошқарувдаги ошкоралик ва демократия улар фаолиятида ўз таъсирини кўрсатмоқда. Жамиятда маънавий-ахлоқий муҳит тобора соғломлашмоқда. Хизмат вазифасини суиистеъмол қилиш, бойлик орттириш, олибсотарлик, порахўрлик, давлатни алдаш ва қўшиб ёзишлар пастдан юқоригача чуқур илдиз отган эди. Ноахлоқий ҳаракатлар одамлар қалбига таъсир қилди. Уларнинг онги ва маънавиятида қора из қолдирди. Халқ ва жамият манфаатига зид иш тутган, партиявий ахлоқ нормаларини менсимаганлар билан партия қатъий курашмоқда. Ўз сафидан бундай нопок кимсаларни чиқариб ташламоқда.

— Маълумки, В. И. Ленин вафотидан сўнг социализмнинг ленинча принципларидан чекиниш ҳоллари содир бўлди. Қарийб 60 йилча давом этган бундай чекиниш миллий маданиятлар тараққиётига салбий таъсир этганидек, миллий масалани ҳам чигаллаштириб юборди. Ана шу салбий кўринишлар ва чигалликларни нималарда кўрасиз!

— Бу ҳақда биз юқорида гапирдик. Миллий жараён аспектига яна шуни қўшимча қилмоқчиман. Узоқ йиллар биз капиталистик босқични четлаб ўтган халқ социализм билан бирга равнақ топди, деб гапириб келдик. Ошкоралик даври кириб келгач реал манзарани кўра бошладик.

Ўрта Осиё халқлари қадимий халқ. Айрим тарихчиларимиз ким қадимий, тожикми, ўзбекми ёки туркман сингари асоссиз мунозаралар олиб борадилар. Менимча, бу биз учун мусобақалашадиган, айниқса, мунозара қиладиган соҳа эмас. Халқлар ҳамиша ўз номларидан анча қадимийроқ бўлишади. Олдин халқ вужудга келади. Унинг маълум бир тараққиётидан сўнг эса номи шаклланади. Бироқ Ўрта Осиё халқлари 1917 йилгача муайян миллатга бирлашишга улгурмади. Миллатнинг куртаклари ва белгилар мавжуд эди, холос. Шунинг учун ҳам бизнинг халқларимиз социалистик қурилиш даврида миллий давлат бўлинишларидан сўнг социалистик миллат сифатида шаклланди. Мен ўзбек, туркман, тожик ва қирғиз социалистик миллатларининг ёшини аниқлашда қийналаман. Балки улар ҳали ўсмирлик, балки болалик ёшидадир. Лекин бу халқлар жуда қадимий!

Социалистик миллатнинг шаклланиш жараёни давом этмоқда ва бундан кейин ҳам давом этаверади. Бироқ бир нарса аниқ — Ўрта Осиё регионида миллатларнинг тўла ривожланиши ва шаклланиш жараёни ҳали-бери тугамайди. Воқийаликдан ортиқча ҳурсанд бўлиш ҳолатига берилмасдан, келиб чиқаётган жараёнларга ҳушёрлик билан қараш лозим. Бугунги кунда Туркманистон ССРда саноат ишчилари орасидаги маҳаллий миллат аҳоли бошқа республикаларга нисбатан анча кам. Бу ишга яроқли аҳолининг ярмидан камроғини ташкил этади. Индустриал меҳнатнинг асосий оғирлиги бошқа миллатга мансуб ишчилар зиммасига тушади. Ишчи касби ҳали туркман ёшлари ўртасида унчалик оммалашмаган.

— КПСС Марказий Комитетининг миллий ва миллатлараро муносабатларга бағишланадиган Пленумидан нималарни кутяпсиз!

— КПСС Марказий Комитетининг миллий ва миллатлараро муносабатларга бағишланадиган Пленумидан фақат ижобий натижалар кутяпман. Партиямиз яқин ўтмишимизда йўл қўйилган камчиликларни ва нуқсонларни дадиллик билан очиб ташламоқда ва уларни уддабуронлик билан бартараф этиш чораларини кўрмоқда. КПССнинг бутун қудрати ҳам худди ана шунда! Жаҳонда миллий муносабатларнинг икки концепцияси мавжуд. Биринчиси — миллатларнинг ленинча интернационализм ва интеграциялаш билан боғлиқ бўлган йўналиш. Иккинчиси эса унга қарама-қарши концепция — Отто Бауэр концепцияси — яъни келажакда миллатларнинг дифференцияси ва бир-биридан йироқлашуви кучайиб боради, — деган концепция. Биз интернационализм ғалабасига ишонамиз. Фақат жамият ҳаётини интернационаллаштиришгина даврнинг бош тенденцияси, барча халқлар ва миллатлар ёрқин истиқболининг йўлидир.

— Мароқли суҳбатингиз учун раҳмат, домла! Эзгу ишларингизга ва халқлар дўстлиги учун хизмат қилишдек кўп қиррали фаолиятингизга муваффақият тилаймиз.

«Совет Ўзбекистаны» газетиниң хемме окыжыларына, бүтин доганлык өзбек халкына саглык-саламатлык, бахтлы дурмуш, ишде ровачлык ве ровшен гележеги арзув эдйәрин.

Аннепесов

Суҳбатни «Совет Ўзбекистони»нинг махсус мухбири Нарзулла ЖЎРАЕВ олиб борди.

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти уюштирган бу конференцияда СССР Ёзувчилар уюшмаси, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар уюшмаси вакиллари, мамлакат Фанлар академиясининг Жаҳон адабиёти институти, Рус адабиёти институти, қардош республикалар илмий марказларининг етакчи олимлари иштирок этишади. Қуйидаги мақола ана шу муҳим воқеа муносабати билан эълон қилинмоқда.

УЙҒУНЛИК ВА РАНГ-БАРАНГЛИК

Ижодий ҳамкорлик туфайлигина совет Шарқининг кўпгина адабиётларида проза, драма каби жанрлар пайдо бўлди.

Мухтор АВЕЗОВ.

БУГУН ТОШКЕНТДА «СОВЕТ ШАРҚИ АДАБИЁТЛАРИ ЎЗАРО АЛОҚАЛАРИ ҲАМДА БИР-БИРИГА ТАЪСИРИНИНГ МИЛЛАТЛАРАРО МУНОСАБАТЛАР ВА БАЙНАЛМИЛАЛ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ РОЛИ» МАВЗУСИДА РЕГИОНАЛ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ ОЧИЛАДИ.

Бадиий адабиётнинг роман жанри асл моҳиятига, табиатига кўра, байналмилал жанр, унинг ҳозирги даражага кўтарилишига жаҳоннинг ҳамма халқлари ё у, ё бу даражада ўз ҳиссаларини қўшганлар. «Партиянинг ҳозирги шароитдаги миллий сиёсати» КПСС платформаси лойиҳасида мана бундай муҳим сўзлар бор: «Бутун мамлакат миқёсида ҳам, бошқа мамлакатлар, бутун инсоният маданий ҳаётида иштирок этишда ҳам маданиятлар ўзаро таъсирининг интернационал жараёнларини ривожлантириш учун худди шу тарзда шарт-шароитлар яратиш керак».

Романчилик «ўзаро таъсирнинг интернационал жараёнлари»ни кўрсатувчи муҳим омилдир. Ҳозирги асримизда роман ҳар бир халқ адабиётининг тараққиёт даражасини, бўйини ва реалистик қудратини кўрсатадиган жанр бўлиб қолди. Романга балоғат белгиси деб қаралади.

Совет Шарқи халқлари адабиёти учун ҳам бу жанр янги. Янги тузум даврида бу халқлар онги, руҳияти, психологиясида юз берган ўзгаришлар, олға силжишлар уларнинг бадиий тафаккури, эстетик оламида ҳам ўзгаришлар ясади. Улар авлодлар тажрибасини, ўз миллати хотирасини, эзгу орзу-армонларини, асрлар сабоғини, замон ҳақидаги мушоҳадаларини роман жанри орқали бермоқчи бўлдилар. Асримиз бошидаёқ бу халқлар адабиётида реалистик прозанинг етук, ноёб намуналари туғилди ва умумсовет романчилиги, ҳатто жаҳон романчилиги хазинасини бойитди. Йирик романнавис Мухтор Авезов совет Шарқидаги романчилик энг аввало ҳаёт, воқелик тақозоси билан миллий заминда, маданиятларнинг ўзаро таъсирида туғилганини айтиб туриб, шундай дейди:

«Ижодий ҳамкорлик туфайлигина совет Шарқининг кўпгина адабиётларида проза, драма каби жанрлар пайдо бўлди, улар сўзсиз рус реализми традицияларини ўзлаштириш орқали вужудга келди. Унинг устига бу янгиликларни китобхонлар, халқ ўз қалбида етилган азиз нарса, жонажон, яқин, энг яхши нарса сифатида қабул қилди. Ўзбек, қирғиз, туркман романи ўзбек, қирғиз, туркман китобхонлари томонидан миллий роман тарзида, янги миллий шаклдаги халқ тафаккурининг, халқ онгининг ифодаси тарзида қабул этилди».

Чиндан ҳам А. Қодирийнинг «Ўтган кунлар», С. Айнийнинг «Қуллар», М. Авезовнинг «Абай йўли», Ойбекнинг «Навоий», Ч. Айтматовнинг «Асрга татигулик кун», «Дўзах», Х. Деряевнинг «Қисмат», Б. Кербобоевнинг «Дадил қадам», О. Ёқубовнинг «Улуғбек хазинаси», П. Қодировнинг «Юлдузли тунлар», Т. Қаипбергеновнинг «Қорақалпоқ достони» каби романлари бу байналмилал жанрнинг имконияти беқиёслигини намойиш этди. Булар ҳар бир миллатнинг зўр талант эгалари роман жанрининг янги, миллий қиррасини кашф эта олишига яна бир бор ёрқин исбот бўлди. Бундай асарлар мазкур халқлар бадиий оламида, эстетик иқтидорида романга хос янги — бадиий тафаккур тантана қилганидан далолатдир.

Романга хос тафаккур энг аввало ҳаётни, воқеликни бир бутунлигича, яхлитлигича — барча зиддиятлари, манфий ва мусбат томонлари билан, шахс ва жамиятни, шахс ва тарихни, шахс ва Ватанни, шахс ва табиатни ўзаро жипс алоқада, бирликда идрок этиш ва бадиий тушунтиришда намоён бўлади. Асарда кўтарилган масалага халқ, шахс, жамият, умуминсоният ва тарих манфаати нуқтаи назардан ёндошиш ва чуқур фалсафий йўналишда бадиий тадқиқ этишда, замонанинг катта ҳақиқатини, етакчи тенденциясини кўрсатишда, жамият ҳолатини, замонанинг кескин, мураккаб жумбоқларини, инсоннинг руҳий изланишларини теран таҳлил қилишда кўринади. Қолаверса, ёзувчининг ҳаётга, воқеликка ва инсонга янгича қараши унинг ўз концепциясига эга бўлишида, ғоявий позициясининг аниқ ва мустаҳкамлигида билинади. Романнинг бош мақсади замонни, жамиятни, тарихни ва энг аввало, инсонни англаш, ўрганишдир.

Романга хос тафаккурнинг мана шу асосий белгилари совет Шарқи халқларининг классик адабиёти ва фольклорида мавжуд. «Ҳамса» «Шоҳнома»даги эпик кенглик, «Бобурнома» ва Аҳмад Дониш прозасидаги реалистик ҳолатлар, «Алпомиш» ёки «Манас»даги инсон ва жамият муносабатларининг чуқур таҳлили, тожик халқининг «Самак айёр» каби халқ романларидаги насрий нутқ, ёзма ва халқ оғзаки достонлардаги кўтаринкилик, лиризм ва драматизмни эслатиш мумкин. Уларда конкрет тарихий воқеалар фантастика билан қўшиб олиб борилади. қаҳрамон кўп синовлардан ўтади, саргузашт сюжет ҳоким бўлади. Севишганлар бир-биридан жудо бўлади, бошларидан кўп, кутилмаган ажойиб-ғаройиб саргузаштлар кечади, табиий ва афсонавий кучлар, тўсиқларга дуч келади. Ҳикоя ичида ҳикоя усули кўп учрайди. Халқ романларида эса жонли, сўзлашув тилининг назокати кучли сезилади, ўткир диалоглар қўлланади. Айни чоқда дидактизм, схематик сюжет йўллари, қаҳрамонни статик тарзда тасвирлаш ва улар ҳатти-ҳаракатини психологик асосламаслик каби қусурлар мавжуд. Бу камчиликлар совет Шарқи романчилигининг туғилиши ва ривожида қийинчиликлар туғдирган бўлса-да, Шарқ классик адабиётидаги асосий ва муҳим анъаналар бу халқларда реалистик роман жанрининг туғилишини тезлаштирди, унга ўзига хос, бетакрор фазилатлар бахш этди, худди ўзига хос фазилати билан жаҳон романчилиги сафидан муқаррар ўрин олди.

Тожик ва ўзбек романларида воқеавийликнинг кучлилиги, қаҳрамонларни қабартириб тасвирлашга мойиллик, композицияда қолиплаш, ҳикоячилик, саргузашт қиссачилик усулларидан фойдаланиш, услубда кўтаринкиликка интилиш, фалсафий чуқурлик ва фаол дидактикага йўл бериш, шеъриятга кенг мурожаат этиш (айниқса, тожик романларида), сатирик, юмористик элементлар иштироки асарларга алоҳида файз беради. М. Авезов ўзини «кенг қамровли роман қизиқтирганини» айтади. Дарвоқе, қозоқ романлари шу кенг қамровлилиги, эпик кўлами, чуқур лиризми, қирғиз романлари фалсафий теранлиги ва ўткир драматизми билан ажралиб туради. Қорақалпоқ романчилигида, айниқса Т. Қаипбергенов романларида халқ достончилигига хос қаҳрамонона романтик руҳ ва афсоналарга мойиллик кучли.

Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқлари адабиётида роман жанрининг туғилишида рус, жаҳон адабиётидан ташқари Абдулла Қодирий романларининг таъсири аниқ сезилди. Е. Э. Бертельс айтганидек, бешта—француз, рус, инглиз, немис, ҳинд романчилиги мактабига олтинчи «яъни, ўзбек романчилиги мактабини Абдулла Қодирий яратиб берди». Бу мактабдан сабоқ олганликларини ўнлаб қардош ёзувчилар эътироф этадилар. Х. Деряевдан тортиб, Б. Кербобоев, Ж. Икромий, Ч. Айтматовгача унга устоз деб қарайдилар. М. Авезов А. Қодирийни адабиётда Помир тоғига ўхшатади ва «бутун туркий тиллар бадиий прозасининг энг зўр устаси», «биз унинг инсон характерини яратиш инсоний туйғу, эҳтирослар бўронини бизга етказиш, ўз қаҳрамонларига нисбатан қаҳр-ғазаб туғдириш ёки муҳаббат уйғотиш маҳоратига қойил қолар эдик. Абдулла инсонни хўрлаганларга қарши ўткир нафрати билан бизни тан бердирар эди», дейди.

Энг ибратли томони шундаки, Абдулла Қодирий тарихий романчиликда кашфиёт қилди ва бу иши билан совет Шарқи романчилигида тарихий роман турининг тараққиёти учун катта йўл очиб берди. Дарвоқе, Ч. Айтматов каби айрим ёзувчилар романларини ҳисобга олмаганда, совет Шарқи прозаси асосан ўзининг тарихий романлари билан жаҳон майдонига чиқди. Бу асарлар жозибасининг сири шундаки, уларда ҳар бир халққа хос бўлган ҳаёт, турмуш тарзи, ўзларига хос тараққиёт йўли, тарихи, тақдири, хотираси, миллат қалби, ўз бадиий тафаккури орқали ифодаланди.

А. Қодирий «Ўтган кунлари»нинг жозибаси мавзусининг «мозийдан, яқин ўтган кунлардан, тарихимизнинг энг кир, қора кунлари бўлган кейинги «хон замонларидан» олинишидагина эмас, балки, «халқимизни шу замоннинг «Тоҳир ва Зуҳра»лари... билан таништиришида ва «янги замон романи»нинг яратилишида ҳамдир. Ойбек ҳам «Навоий» романида «Навоий яшаган даврнинг тарихи, у даврнинг социал қиёфаси, у давр жамиятининг характери, урф-одати, хулқ-атвори»ни, «тарихий давр турмушини бутун мураккаблиги, қарама-қаршиликлари билан тўғри, аниқ кўрсатиш» «тарихнинг негизини бадиий образларда очиш»ни мақсад қилиб қўйди ва шу йўл билан ўша «даврни англаш учун ўқувчига» кўмак бермоқчи бўлди. М. Авезовнинг эстетик эътиқодича, «ҳақиқий улуғ асар катта характерларсиз дунёга келмайди», «катта характерлар ҳаракат қилган ҳаётий курашгина асарни кенг кўламли қилади». Унинг учун Абай шундай шахс эди. Ёзувчи Абай «ижодининг ижтимоий-тарихий, фалсафий, ҳаётий асосларини кўрсатиш орқали, бошқача айтганда, Абайнинг «кўзи орқали, унинг ҳис-туйғулари ва кечинмалари орқали», унинг кураши, тақдири орқали «халқ тарихи ривожини, унинг энг яхши илғор фазилатларини» акс эттиради.

Совет Шарқи романнавислари Ч. Айтматов тимсолида ҳозирги замон мавзуи талқинида ҳам катта мактаб яратдилар. Унинг «Асрга татигулик кун» ва «Дўзах» романлари бу жанрнинг янги қиррасини кашф этиш, бу борадаги адабий традицияларнинг бойлиги, қадимийлигига ёки романга қўл урган халқнинг кўп ёки озлилигига боғлиқ эмаслигини яна бир бор исботлади. Ҳамма гап талант даражаси ва қудратига боғлиқ. Ч. Айтматов шахс сифатида, давлат ва жамоат арбоби сифатида мамлакат миқёсида, жаҳон миқёсида ўйлайдиган, фикрлайдиган, қайғурадиган етук, улкан сиймо. Унинг дунёга машҳур романларининг умуминсоний моҳиятини таъминлаган асос шу ерда. У замонанинг, инсониятнинг ижтимоий ва маънавий эҳтиёжи, талабини теран ҳис қилади, кенг кўламли улуғвор ғояларни ҳаётий тарзда ифодалашга қодир бадиий воситаларни топади. Унинг романларида фаол иштирок этаётган шартли воситалар ҳам, афсоналар ҳам ёзувчининг ер курраси бўйлаб улуғвор масалалар хусусида фикрлаши истагидан қўлланилади. Унинг романлари тўла маънода фалсафий, драматик ва публицистик асарлардир.

Совет Шарқи халқлари романларининг ғоя, мақсад-идеали муштарак, уларда мазкур халқларнинг тарихи, босиб ўтган йўли, бугунги тақдири ва орзу-интилишларидаги кўпгина муштарак томонлар ҳаққоний акс этди. Айни чоғда, биринчи навбатда уларнинг бугунги кунга етиб келишидаги ўзига хос ҳаёт йўллари, турмуш тарзи, яшаш ва кураш йўсини намоён бўлади. Бу романларнинг аксариятини совет Шарқи халқлари оригиналда ўқимоқдалар, барча етук романлар бир-бирларининг тилларига таржима бўлмоқда. Бу халқларнинг бир-бирини тўлароқ ўрганишга, бир-бирларининг тажрибалари, сабоқларидан таълим олишга ва пировардида бир-бирига маънавий, руҳий жиҳатдан янада яқинлашишга кўмак бермоқда. Бундай қадриятларни кўз қорачиғидек эъзозлашимиз керак. КПСС платформаси лойиҳасида «Халқларимизни бирлаштириб турган қадриятлардан маҳрум бўлиш ҳалокат демакдир» деб аниқ ва кескин айтилиши бежиз эмас.

Салоҳиддин МАМАЖОНОВ, профессор.

• Анна Ахматованинг 100 йиллиги

«САХОВАТНИ ШУ ЕРДА БИЛДИМ»

Бугун Тошкентда республикамиз адабий жамоатчилиги, кенг китобхонлар оммаси улуғ рус шоираси Анна Ахматова таваллудининг 100 йиллигини нишонлайди.

Шоиранинг юксак истеъдоди уфуриб турган ҳаяжонли шеърий овози йигирманчи аср аввалида янграй бошлади. «Оқшом», «Тасбиҳ» деган илк шеърий тўпламлариёқ Ахматовани машҳур рус шоирлари сафига қўшди. Унинг лирик истеъдоди қудрати «аёллар» шеъриятига менсимай қарайдиганларни жим бўлишга мажбур этди...

Анна Ахматованинг «Қаҳрамонсиз достон», «Маржон» каби фожиона ҳаётий туйғулар ва гражданлик эҳтиросига тўла асарлари совет адабиётининг дурдона намуналаридан ҳисобланади.

Шоира Улуғ Ватан уруши йилларида 1941 йил ноябридан 1944 йил майигача Тошкентда яшади ва ижод қилди. Шу ерда унинг рус шеърияти олтин фондига кирган ажойиб шеърий туркумлари яратилди. Ахматова Ғалабага ишонган, халқни Ғалабага чорлаган эди. Унинг шеърлари жангчиларни жасоратга руҳлантирди. Айниқса, шоиранинг «Ўлим йўқдир қаҳрамонларга» мисраси фронт йўлларида машҳур бўлиб кетган эди.

Анна Ахматова Тошкентда яшаган кунларини эслаб, миннатдорчилик билан шундай деган: «Мен жазирама иссиқда дарахт сояси ва ариқда сувнинг жилдираши нима эканлигини биринчи марта Тошкентда англадим. Яна одамгарчилик ва саховатни ҳам шу ерда билдим».

Ўзбек ўқувчилари ҳам шоиранинг одамгарчилик ва саховат уфуриб турган шеърларини қўлдан қўймай ўқимоқдалар.

Суратда: Анна Ахматова шоира Ольга Берггольц билан.

Анна АХМАТОВА

ЧОРҚИШЛОҚДА

1.

Хиёбондан ўтмоқда отлар.
Тароқланган ёллари узун.
О, сир тўла мафтункор шаҳар,
Сени севиб, бўлибман маҳзун.

Эслаш қизиқ: соғинчидан қалб
Энтикарди, талвасада жон,
Пушти дўстим — тўтига ўхшаб
Мен ҳам энди ўйинчоқсимон.

Сиқилишдан бу кўксим ҳоли.
Боқсанг, кўзим туғёндан халос.
Номозгар чоғ, денгиз шамоли,
«Кетгил» сўзим севмайман, холос.

2.

Мармар қайдим бўлганча мағлуб,
Йиқилганча заранг остида,
Кўл сувига рухсорин бериб,
Кўк шивирин тинглар осуда.
Ёғар ёмғир нурга омухта,
Жароҳатин ювиб қўйгали...
Совуққинам, оққинам, тўхта,
Мен ҳам мармар бўлурман ҳали.

3.

Хиёбонлар кезди буғдойранг ўсмир,
Кўл бўйлари кўрди ғуссасин.
Биз тавоб айлаймиз бутун бир аср
Енгилгина қадамлар сасин.
Игналар тўкилиб қарағайлардан
Пастак тўнкаларга тўшаган гилам.
Шляпаси қолган худди шу жойларда
Парни[1]нинг тўзғиган китоби билан...

1] Парни ЭВАРИСТ [1753—1814] — Пушкин ёшлигида севиб ўқиган француз шоири.

* * *

Эшик сал очиқ қолмиш.
Келар арғувон ҳиди.
Қамчи, қўлқоп фаромуш,
Столда қолган эди.

Чироқ гирди сариқ тус...
Шитирларни тинглайман.
Кетиб қолдинг не боис!
Сабабини билмайман.

Қувноқ, очиқ бўлгуси
Эртанги кун эрталаб,
Ажойиб ҳаёт иси.
Ақлу ҳушинг йиққил, қалб,

Ҳоригансан, маълулсан.
Дук-дукларинг бешукуҳ
Ўқигандим, гар билсанг,
Ўлмас эмиш сира руҳ.

Гулчеҳра НУРУЛЛАЕВА таржималари.

ХУШХАБАРЛАР

● Қорақалпоғистон пойтахтидаги ВЛКСМ 30 йиллиги номли мактаб янги бинога кўчиб ўтди. 166-қурилиш трестининг 1-қурилиш бошқармаси бинокорлари графикдан ўзиб ишлаб, уни муддатидан уч ой илгари фойдаланишга топширдилар. Барча қулайликлари бўлган ўқув даргоҳи 1568 нафар ўқувчига мўлжалланган.

● Совет — Италия қўшма корхонаси — «Совпластитал» Тошкентдаги 4-мактаб-интернатга 30 минг сўм пул совға қилди. Бу ўқув даргоҳида сколиоз дардига йўлиққан 500 нафар бола ўқийди ва яшайди. Мактабнинг ҳал этилмаган кўп муаммолари бор. Улардан бири болаларни даволашда энг зарур бўлган сузиш ҳавзасининг йўқлигидир. Корхонанинг совға пули уни барпо этишга сарфланади.

(ЎзТАГ).

СОЛДАТ ЯНА СТУДЕНТ БЎЛАДИ

ХОРАЗМ ОБЛАСТИ. Отабой Асқаров оиласида байрам. Унинг ўғли Жалолиддин муддатидан илгари Совет Армияси сафларидан бўшаб Ватанига қайтиб келди. Оиладагилар уни қувонч билан кутиб олишди. Бу партия-ҳукуматимизнинг студент-ёшлар тўғрисидаги ғамхўрлигининг ёрқин ифодасидир.

Жалолиддин Асқаров Тошкент автомобиль-йўллар институтининг учинчи курсидан хизматга чақирилганди. У Афғонистонда байналмилал бурчини бажарди. Кейинчалик совет қўшинлари у ердан олиб чиқилгач, Ж. Асқаров қардош Украина ССРда хизмат бурчини давом эттирди. Энди солдат яна студентлар сафига қўшилди.

Суратда: Байналмилалчи жангчи Жалолиддин Асқаров укалари даврасида.

Қ. ОТАЕВ сурати (ЎзТАГ).

Спорт

ЕНГИЛ АТЛЕТИКА:

ҒОЛИБЛИК СУПАСИДА

Монте-Карло шаҳрида «Гран-при» соврини учун ўтказилган халқаро мусобақада юксак натижалар қайд этилди. Лангар билан сакраш мусобақалари мухлисларда қизиқиш уйғотди. Бу сафар донецклик жаҳон рекордчиси Сергей Бубканинг омади юришмай, тўртинчи ўрин билан қаноатланди. Тошкентлик Радион Гатаулин яна олқишланди. У 5 метру 70 сантиметрлик маррани эгаллаб, ғолиблик супасига кўтарилди.

КУРАШ:

КУМУШ СОВРИНДОР

Швейцарияда эркин кураш бўйича жаҳон чемпионати давом этмоқда. Совет полвонлари мукофотли ўринларни эгаллашга ҳаракат қилишмоқда. Бир неча бор жаҳон чемпиони, олимпиада совриндори, енгилмас, деб довруғ таратган тошкентлик Арсен Фадзаев бу гал кумуш медалли бўлди. 74 килограммгача вазнли курашчилар билан беллашган тошкентлик полвон бироз сусткашлик қилиб, ғолиблик супасининг иккинчи поғонасига кўтарилишга мажбур бўлди. Унинг ҳамшаҳри Аслан Хадарцевнинг ҳам омади юришмади. СССРда хизмат кўрсатган спорт мастери 130 килограммгача вазнли полвонлар билан беллашувда кумуш медаль билан тақдирланди.

ФУТБОЛ:

ЯНА МАҒЛУБИЯТ

Биринчи лига коллективлари мамлакат чемпионатининг навбатдаги тур ўйинларини ўтказишди. Олий лигага йўлланмани нақд қилиб олишга уринаётган пойтахт армиячилари ўз майдонларида икки очко йўқотдилар. Ставрополь динамочиларини қабул қилган армиячилар ўз дарвозаларидан ягона тўпни ўтказиб юборишди. Иккинчи йўлланмага асосий даъвогарлик қилаётган «Қайрат» футболчилари ҳам шу ҳисобда ютқаздилар. Улар сафарда «Нистру» командасидан енгилишди. «Гурия» коллективи эса мавқеини мустаҳкамлади. Бу команда «Кузбасс» майдонида бир тўп киритиб, икки очко олди. Грузин футболчилари «Қайрат» билан баробар — 40 очко тўплашди. Пахтакорчилар «Таврия» майдонида ютқазиб (2:5), сафар ўйинларидан қуруқ қайтишди. Ҳозир «Пахтакор», «Факел», «Нефтчи» ва Ставрополь динамочиларида 33 тадан очко тўпланди.

Муҳаррир У. УСМОНОВ.

• Реклама ва эълонлар •

ОРЗУЛАРИНГИЗНИ РЎЁБГА ЧИҚАРУВЧИ БАНК

АКЦИОНЕР-КОММЕРЦИЯ АВТОБАНКИ — СССР АВТОМОБИЛЬ САНОАТИНИ ТАРАҚҚИЙ ЭТТИРИШ БАНКИДИР.

БИЗНИНГ ҚАТЪИЙ ШИОРИМИЗ:

— кредит сиёсатида ҳеч қандай маъмуриятчиликка йўл йўқ;
— оперативлик ва компетентлик;
— мижозлар олдида ўта даражада масъулият.

Банкнинг Устав фондига камида 100 минг сўм пул ўтказган исталган корхона, ташкилот ёки кооператив унинг акционери бўла олади.

Автобанк кўнгилли равишда давлат корхоналари, ташкилотлари ва кооперативлар, жамоат ташкилотлари, чет эл компаниялари, фирмалари, банкларнинг пул маблағларини ўзига жалб этади ва омонатчиларга шартнома шартларига кўра дивидендлар тўлайди.

Автобанк сифат, рентабелликни ошириш ва ишлаб чиқариш унумдорлигини кўтариш, янги халқ истеъмоли товарларини ишлаб чиқиш ва ишлаб чиқариш, автосервис хизмати доирасини кенгайтириш, социал программаларни ҳал этиш мақсадида кредит беради ва келгуси ишлаб чиқариш фаолиятини маблағ билан таъминлайди.

Автобанк кредит-ҳисоб-китоб хизматини амалга оширади ва мижозларнинг топшириғига биноан молия ва хўжалик органларида уларнинг манфаатларини ифода этади.

Автобанк сизларнинг маҳсулотларингизни сотиб олишга қурби етмаган харидорлар билан бўладиган муаммоларни ҳал этишда ёрдам беришга доим тайёр.

Автобанк ўз фаолиятини ўзаро ишонч ва эркин муносабатлар асосига қуради.

БИЗ СИЗЛАРНИ ЎЗ АКЦИОНЕРИМИЗ, МИЖОЗИМИЗ, ҲАМКОРИМИЗ СИФАТИДА КЎРИШДАН ҒОЯТ ХУРСАНДМИЗ!

Адрес: 101514. Москва шаҳри, Лесная кўчаси, 41-уй.
Телефонлар: 258-90-90, 258-94-12.

БУТУНИТТИФОҚ «ВНЕШТОРГИЗДАТ» БИРЛАШМАСИНИНГ РЕКЛАМА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ МАРКАЗИ.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ ПРЕЗИДИУМИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ

«Алгоритм» илмий-тадқиқот институтининг директори ВАКАНТ ВАЗИФАСИГА

КОНКУРС ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

КОНКУРСДА ЁШИ 60 ДАН ОШМАГАН, ТЕХНИКА ФАНЛАРИ ДОКТОРИ ИЛМИЙ ДАРАЖАСИГА ЭГА БЎЛГАН КИШИЛАР ҚАТНАША ОЛАДИЛАР.

Конкурсда қатнашиш учун тақдим этиладиган ҳужжатлар: кадрларни ҳисобга олиш шахсий варақаси, 4 дона фотосурат, таржимаи ҳол, олий ўқув юртини тамомлаганлик ҳақидаги диплом нусхаси, илмий даража берилганлиги ҳақидаги диплом нусхаси, меҳнат коллективи томонидан номзоди кўрсатилганлиги ҳақидаги протокол, ёки бошқа органлар, ташкилотлар.

Номзод кўрсатиш ҳуқуқи Ўзбекистон ССР Фанлар академияси президиуми ва фан бўлимларига, илмий кенгашлар, жамоатчилик, ассоциацияларга берилади.

Ҳужжатларни топшириш муддати — эълон чиққан кундан бошлаб бир ой.

Ҳужжатлар қуйидаги адресга жўнатилсин: 700000, Тошкент шаҳри, ГСП, Гоголь кўчаси, 70-уй. Ўзбекистон ССР Фанлар академияси президиуми, механика ва бошқариш жараёнлари бўлими.

Телефон — 33-68-95.

Театр

НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИДА — 5/IX да **Майсаранинг иши**, 6/IX да **Дунёнинг яратилиши**, 7/IX да **Князь Игорь**.

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 5/IX да **Куёв**, 6/IX да **Кормолан**, 7/IX да **Тақдир эшиги**.

Цирк

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА — **«Мушук уйи»** ва **«Доктор Айболит»** ғаройиб томошалари (8/IX да 19.30 да).

Тошкент халқ хўжалиги институти ректорати, партия комитети ва жамоат ташкилотлари молия-ҳисоб ихтисослиги бўйича сиёсий иқтисод кафедраси ўқитувчиси Х. Аллақуловга отаси

Аллақул ХУДАЙНАЗАРОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Тошкент давлат университети физика факультети коллективи катта ўқитувчи Т. К. Исломовга онаси

Ҳуриниса ҚАЮМОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Р. — 04320. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Б. — 204. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12